

MARCZIUS TIZENÖTÖDIKE

A magyar szabadság és demokrácia történeti és kulturális folyóirata

Alapítva 2010. október 11-én

2022/3-4 szám

Tartalom

Villám

- [A Marczius Tizenötödike 2022.02.25-i kiáltványa](#)

Emlékezet

- [Két lap Petőfi Sándor *Naplójából*](#)
- [Stancsics Erzsébet: *Táncsics, a magánember*](#)
- [Sigmund Freud: *Az álom és az okkultizmus*](#)
- [Dull Ernő: *Propaganda és befogadás*](#)
- [Ballai László: *Álmos*](#)
- [Nándi Mihály: *A „magyar tőkésosztály”*](#)
- [Földeák Iván: *Csak a meg nem írt könyvek nem jutnak el az olvasóhoz*](#)
- [Mihail Siskin: *Ez a háború nem most kezdődött*](#)

Délibáb

- [Petőfi Sándor: *Dicsőséges nagyurak*](#)
- [Petőfi Sándor: *15-dik Március, 1848*](#)
- [Petőfi Sándor: *A szabadsághoz*](#)
- [Petőfi Sándor: *Föltámadott a tenger*](#)
- [Petőfi Sándor: *A gyáva faj, a törpe lelkek...*](#)
- [Szepes Erika: *Mókus*](#)
- [Paládi Zsolt: *Egy szerény reklám*](#)
- [Karinthy Frigyes: *Pékmester*](#)
- [Deák Mór: *Őrnapló*](#)
- [Ádám Tamás: *J. A. feszítése*](#)
- [Ádám Tamás: *J. A. szép szava*](#)
- [Földeák Iván: *Magyar, magyarabb, legmagyarabb...*](#)
- [Köves István: *Kokárdás járat*](#)

Húrok

- [Ballai László: A szabadság Budapesten](#)
- [Köves István: Csak a szája sarka](#)

Tekintet

- [Ballai László honlapja](#)
 - [Vasáros András honlapja](#)
-

Villám

A Marczius Tizenötödike 2022.02.25-i kiáltványa

A Marczius Tizenötödike 2022.02.25-i kiáltványa így szól: „Az oroszok legyilkolta Petőfi Sándor szellemét ápoló Marczius Tizenötödike minden magyar nevében a leghatározottabban elítéli Vlagyimir Putyin Ukrajna elleni agresszióját, mint az emberi élet, a nemzeti szuverenitás, a személyes és polgári jogok, valamint a demokratikus szabadság elleni tűrhetetlen lépést. Ennek haladéktalan és egyértelmű megtételére felszólít minden politikai, kormányzati szervezetet és médiumot is!”

Természetesen nem vártuk el, hogy azok, akik minden gondolatukkal és tettükkel cáfolják legnagyobb költőnk, a magyar szabadsággal azonos Petőfi Sándor szellemét, csatlakozzanak hozzánk. De azt elvárjuk, hogy mindazok, akik az Európai Unió bármely tagállamának irányítását kapták politikai lehetőségként, igazodjanak az európai alapértékekhez, hagyjanak fel a kétkulacsossággal, ne bolyongjanak, taktikázzanak összevissza külön utak ingoványaiban elsüllyedve – saját hazájukat, nemzetüket újból és újból megszegyenítve a világ előtt –, hanem fogadják el az egyetlen érvényes mértéket: az EMBERÉT!

Emlékezet

Két lap Petőfi Sándor *Naplójából*

I.

Pest, március 20. 1848.

Az egyetértés, mely eddig kivétel nélkül uralkodott a fővárosban, bomlani kezd.

Német polgárok, bevádollak benneteket a nemzet és az utókor előtt, hogy azt ti bontottátok föl! e kettő ítéljen fölöttetek.

Ők nyilatkoztak először, hogy a nemzetőrségbe magok közé zsidót nem vesznek, és így ők dobtak először sarat március 15-kének szüztiszta zászlajára!... avagy nem áll-e azon e jelszó, és nem kiáltottátok-e velünk: szabadság, egyenlőség, testvériség? igen, ti velünk kiáltottátok ezt, de - most már látjuk - nem igazságszeretéből, hanem félelemből!

Megszüntetek már félni? ne szünjete meg, mert eljött és még nem mult el a jutalmazásnak és büntetésnek ideje!

Várhattok-e igazságot a magatok részére, ha nem vagytok igazságosak mások iránt?

S miért üldözik ti a zsidókat, hogy meritek őket üldözni itt minálunk? Hullott-e egy csepp véretek e földre, midőn a hazát szerezték vagy midőn ótalmazták? nem; ti jött-ment emberek vagytok, alig van köztetek olyan, aki be tudná bizonyítani csak azt is, hogy első nagyapja itt halt meg, annál kevésbé, hogy itt született. Olyanok voltatok, mint az I, midőn bejöttetek; most olyanok vagytok, mint az O... legyen bennetek annyi becsületérzés, hogy ha már nem szeretitek is e nemzetet, melynek földén meghíztatok, legalább ne piszkoljátok azt be!

De a legszomorúbb az, hogy nincs olyan gyalázatos ügy, melynek pártfogói, apostolai ne támadnának. Ezen égbekiáltólag igazságtalan zsidóüldözésnek apostola lett néhány zugprókátor, kik most széltire prédikálnak a zsidók ellen, s aki az igazság mellett szót emel, arra e megvetendő hamis próféták elég szemtelenek azt kiáltani, hogy a zsidók által meg van vesztegetve. A nyomorúk! nem tudják vagy nem akarják hinni, hogy önálok becsületesebb emberek is vannak, kik nem a szennyes önérdek rabszolgái, hanem a tiszta igazság és humanizmus barátai.

II.

Pest, április 19. 1848.

Március 16-kán az előbbi nap tiszteletére a két főváros kivilágítva... néhány nappal utóbb fáklyászene Klauzálnak, Nyárinak stb... aztán fáklyászene Veselényinek, Eötvös Józsefnek stb... később Batthyányi, Kossuth, Szécsenyi megérkezésekor a két főváros kivilágítva... tennap ismét a nádor tiszteletére kivilágítás és mindenféle cerimonia. Mennyi ünnep egy hónap alatt! vigyázzatok,

hogy ezek után a fényes éjek után sötét napok ne következzenek.

Ha vesszük, e férfiak valamennyien megérdemelték a megtiszteltetést, melyben részesültek; de ha meg nem érdemelnék is, csakúgy megtiszteltük volna őket, és ez a szomorító a dologban. Borzasztó vasárnapi nép vagyunk! nekünk mindig ünnep kell, és ha egyszer nem lesz emberünk, akit megünnepeljünk, majd a holdvilágnak viszünk fáklyászenét s csinálunk kivilágítást. Talán azért vagyunk olyan rongyosak, mert mindig ragyogni akartunk.

De én hiszem, hinni akarom, hogy e szánakozásra méltó gyöngesség nem a magyar nemzeté, hanem a monarchiáé, s a monarchiával együtt majd ezen üres cifraságokat is leveti, miként lehull a virág, hogy a gyümölcsnek helyet adjon. A monarchia a virág, a reszpublika a gyümölcs. Ez így van, és azért nem kételkedem én diadalmatokban, republikánus elveim!

Republikánus vagyok lelkestül-testestül, az voltam, mióta eszmélek, az leszek végső leheletemig. Ezen tántorithatatlanságom, mely soha egy pillanatig sem rendült meg, ez adta ifju kezembe a koldusbotot, mit évekig hordoztam, s ez adja most férfikezembe az önbecsülés pálmáját. Azon időben, mikor a lelkeket vették és jó drágán fizették, mikor egy alázatos görnyedés megalapított jövendő volt, én messze kerültem a vásárt és senki előtt még csak fejemet sem billentettem meg, hanem álltam egyenes fővel s fáztam és éheztem. Lehetnek ékeőbb, nagyobbyszerű lantok és tollak, mint az enyém, de szeplőtlenebbek nincsenek, mert soha lantomnak egy hangját, tollamnak egy vonását nem adtam bérbe senkinek; énekeltem és írtam azt, mire lelkem istene ösztönzött, lelkem istene pedig a szabadság. Az utókor mondhatja rólam, hogy rossz poéta voltam, de azt is fogja mondani, hogy szigorú erkölcsű ember valék, ami egyszóval annyi, mint republikánus, mert a reszpublikának nem az a fő jelszava, hogy „le a királlyal!”, hanem a „tisza erkölcs!” Nem széttört korona, hanem a megvesztegethetlen jellem, szilárd becsületesség a reszpublika alapja... enélkül ostromolhatjátok a trónt, mint a títánok az eget, s le fognak benneteket mennykövezni; ezzel pedig leparittyázzátok a monarchiát, mint Dávid Góliátot!

Republikánus vagyok vallásosságból is.

A monarchia emberei nem hiszik vagy gátolni akarják a világszellem fejlődését, haladását, s ez istentagadás. Én ellenben hiszem, hogy fokként fejlődik a világszellem, látom, mikép fejlődik, látom az utat, amelyen megy. Ő lassan halad, minden száz vagy néha ezer esztendőben tesz egy lépést, de miért sietne? hiszen ráér, mert övé az örökkévalóság. Most újra emeli lábát, hogy egyet lépjen... a monarchiából a reszpublikába. Elébe álljak, hogy szemrehányó tekintetével megátkozzon és megsemmisítsen? nem! leborulok méltóságos színe előtt, fölkelek megáldva, belefogózom szent palástjába, és követem dicsőséges nyomdokát.

Stancsics Erzsébet: Táncsics, a magánember

„A ritka forgalmú, régi országút fái alatt századok keréknyomai lendítenek beljebb az emlékezés útján

régebbi és teljesebb időkre, nosztalgiák csavargásaiba, vagy még lejjebb: a legendák sűrűn indázó erecskéin át abba a kultúrába, amely innen: e hegyvonulatok, népek, folyók találkozásainak mágikus szögeiből színezték ki a világot. És belesimulnak a jövőben a nagy, zöld levelű emlékezet opálos végtelenjébe ...Hogy legyen mindig »visszatérő ember«, bármi éri is a hajlékot, a hazát.»

Kőbányai János: Nyírfaligetek, részlet

A legjobb szándék is megghiúsul, a legidőállóbb érték is elenyészik, ha a nem találjuk meg a módját, miképp hívjuk fel rá az emberek szétforgácsolt és lankadó figyelmét. Valahogy így vagyunk Táncsicsal is, akiről mindenki hallott valamit, innen-onnan, ezt-azt, legtöbbször csak annyit, hogy kiszabadították a börtönből. Van, aki ismeri néhány művének címét, sőt azt is tudja, hogy írásaiért állandóan zaklatták, üldözték, bebörtönözték.

Sajnos nem tudom bepótolni történelmi példaképünkről a hiányzó ismereteket, legfőképp nem lehet elmagyarázni néhány oldalon, mit miért tett a hazáért, a nemzetért, a jövőért. Azt viszont megtehetem, hogy jellemvonásait, konok becsületességét, morális követelményeit és ezek egész életére kiható következményeit felvázoljam. Szokatlan, furcsa, nemcsak mai, de a régi, kortársi szemmel is érthetetlen és felfoghatatlan volt Táncsics mind közéleti, mind magánemberi és morális élete.

Aki filozófiai tanulmányokkal foglalkozik, vagy komoly, nehéz ügyeknek szenteli életét, jóformán előbb öregszik meg, mintsem fiatal lett volna. Táncsics később érő ember volt, mindent sokkal később kezdett el, mint mások, így állandó időhátrányban szenvedett, örökös pótlásban élt. Ráadásul életéből összesen 17 évet elvesztettek a bebörtönzések is, amely eleve behozhatatlan hátrány mindennel és mindenkivel szemben. Magánéletét – már amennyi volt – teljes mértékben alárendelte a közéletnek. „Tudjuk, hogy meg kell tennünk másokért, amit nem tudnak megtenni magukért, de nem szabad megtennünk értük, amit nem akarnak megtenni magukért.” Táncsics sajnos nem így vélekedett és sokkal többet tett másokért, mint amit tanácsos lett volna. Jóakarata magányossá tette, görbe szemmel néztek rá, és a szellemi kalandozások szárnyvonalán az otthontalanság kietlenségét kellett megélnie.

Arisztotelész szerint a legtöbb ember rossz bíróját dorgában. Ez Táncsicsra is áll, aki nem akarta beismerni, hogy nem lehet ésszerűen élni egy ésszerűtlen világban, nem lehet tudással élni a tudást nélkülöző tudatlanok között és így nem tudja megváltani a megszabadulásra váró, áron aluli életeteket sem. Mert Platón szerint „senkit nem utálnak jobban, mint aki igazat szól”. Vavyan Fable (Molnár Éva) igen találóan szól Táncsicsra vonatkozathatóan is: „Élj úgy, hogy a temetéseden a papnak minél kevesebbet kelljen hazudnia.” Valóban, Táncsics temetésén minden szó, ami elhangzott, „szeplőtelen igazság” volt. Épp ez irritálta kortársait, közéleti politikusokat, írókat: tisztessége, makulátlan becsületessége. Ráadásul irodalomértésében és értékközvetítésében rokonszenvesen együtt állt az esztétikum és gyakorlati erkölcs, megtartó nemzeti érték és kétezer éves keresztény szakralitás. Mindig és mindenhol vallotta, hogy jobb a teljes bizonyosság ismerete, mint a keserves, pusztító tudatlanság.

Táncsics magánéletének néhány vonását csak permanens közéleti, írói és politikai munkásságából próbálhatjuk felvázolni, mert a történelem is erre helyezte a hangsúlyt. Pedig belecsempészhetnék volna azokat az eseményeket, írásokat, amelyekkel Táncsics ebben is követendő példakép lehetett volna. Elsősorban feleségéhez fűződő kapcsolatát, amely példa

nélkül álló a közismert hírességeink élete mellett. Seidl Teréz egyszerű cselédlány volt, hozzá képest mérhetetlen magasságokban állt férje tudása, műveltsége. Ha lett volna rá lehetőség és az asszony is végezhetett volna iskolákat, bizonyára szellemi társa lehetett volna. Így azonban hosszú élete során az asszony szinte folyamatosan „csak” az életét mentette meg. Hogy Táncsics megérhette a 85. évet, az a feleségének köszönhető. Hat gyermekük született, akikből egy érte meg a fiatal felnőttkort, de kislánya születése után Eszter, a legkisebb is meghalt. A Táncsics család mindössze egy unokával szaporodott. Felmérhetetlen gyötrelmek lehetett számukra ez a tragédiasorozat, s talán hosszú életük során ez is összekovácsolta a házaspárt.

Táncsics művei közül azt tartják a legszebbnek, amit a börtönben írt, és a feleségéhez intézett leveleit tartalmazza. Címe: *Gyásznapok emlékére levelekben, amelyeket feleségének írt Táncsics Mihál.* (Ez idő alatt halt meg lánya, akinek temetésére nem engedték ki. Mindössze vasra verve, fegyőri kísérettel állhatott meg a ravatalnál. Jókai Mór kezeskedett érte, úgy, hogy ez alatt beült helyette a cellába.) E familiáris levél csapongó, kötetlen témájú „consulatio”, melynek klasszikusát, Senecát Táncsics tanulmányai során ismerte meg. Ebben a meditációban végigtekint életén, pedagógiai elvein, gyermekei halálán, feleségével való kapcsolatán. Kínzó lelkiismeretfurdalása mellett ugyan leszögezi, hogy „nem a vérségtől, hanem a neveléstől származik az apaság”. Ennek azonban egész élete ellentmondani látszik. Táncsicsot gyermekeihez sokkal erősebb, mélyebb érzelmi szálak fűzték, mint a pusztán nevelés. Önkinzó pontossággal írja le, hogy amikor a felesége vajúdott a nyomorúságos fészerben, ő krumplilevest főzött a tűzhelyet pótló kályhán. Bábáért rohant és a szülésnél is segédkezett. Mindez a vérségi apai szeretet jele volt, nemcsak a nevelésé. Még a sírás jogát és védelmezi a férfiaknál: „ha azok valóban lelkiileg érzékenyek”. E művében jut el arra a gondolatra, amit egyetlen szóba foglal: *paraszt*, ami megmagyarázza egész életének balsorsát. Ez a kifakadás igen hasonlít Arany Jánoséra, aki szintén egy életen át hordozta származása tuskéit.

E sorozat 11. leveléből megtudhatjuk, hogy Táncsicstól nem volt idegen a szerelem sem. Nem csupán szerelmi, hanem erotikus ábrándozást is tartalmaz, amely teoretikusan is foglalkozik a gyönyör természetrajzával. A szeretkezést népiesen a „szegény ember pecsenyéjének” nevezi. Azt a meglepő kifejezést is használja, hogy „pártolná a Mohamed-vallást”, vagyis a többnejűséget. Közben megindító hűségvallomást tesz feleségének. Fikciós és didaktikus műveiben is mindig feltör a szubjektív vallomás, művészetének betetőzése tehát a vallomásos önéletrajz, melyet az „Életpályám” foglal magába.

Amúgy sehol nem hallottuk említeni – bár elsődleges a pedagógiai munkássága –, ezekben mégis megtalálható a *szatíra* is. Egy fiktív újságíró „nevelési könyvét” ismerteti, mint az elmaradottság, korlátoltság, babona, lelki homály példáját: „...Először az elhálás sötét szobában történjék, mert a fogantatáskor létező körülmények határozzák meg a magzat természetét...” „A szülés után a gyermek feje lágyát be kell nyomni; mert ha a velőnek nagy helye s ürege van, abba vér szivároghat, mi neki alkalmatlanságot okozna, vagy a velő nagyra nőne, miből sok nyugtalanság származnék...” Tehette e kritikát a hat gyermeke születése kapcsán, kora tudományos orvosi könyveit megismerve is!

Szatirikus indíttatásaihoz sorolhatjuk még egy 1837-ben kelt levelét, melyben azzal a képtelen javaslattal él, hogy „kellene úriasszony-képző intézetet felállítani Pesten, ahol csupa hiábavalóságra tanítanak a lányokat, együtt a melléképületben elhelyezett papagájokkal és majmokkal.” Bár 1835-ben kezdte írni, de csak 1865-ben jelent meg a *Rényképek* című, több kötetes írása, amely magában foglalja a *Laura* című nevelési regényt is. A XX. fejezetben vitázik –

első sorban Széchenyivel, akit így bírál: „A’ ki két gyermeket tökéletes emberré képez ki, többet használ az emberiségnek, mint a’ ki egy millió forintot tesz le a’ honi intézetek oltárára.” Önnön tragédiája, hogy mind a hat gyermekét eltemette, egyiket sem tudta „emberré képezni”.

Táncsicsról elmondhatjuk: az élet tanít, az idő válaszol, a sors rendez. Jobbágyfiúból feljutott arra a csúcsra, amit kora megengedett: egy ideig országgyűlési képviselő is volt. Mások ebben a pozícióban mindent kihasználtak volna, hogy összeköttetésekhez, ranghoz, anyagi javakhoz jussanak, Táncsicsnak ez sem ment. Mindössze egy házat tudott vásárolni a Tömő utcában, amelyet szegény diákoknak adott ki, mert nem tudtak tandíjat fizetni. Belőle sosem lett igazi háziúr: inkább ő adott a nélkülöző lakóknak, nemhogy behajtott volna a lakbért. Tudta, hogy kihasználják, nevetségessé teszik, de nem tett ellene semmit. Hű maradt az elveihez, vállalta a gúnyt, a korszerűtlenséget, a mellőzést. Születésétől haláláig nélkülözött, éhezett családjával együtt. Einstein azt mondta: „Ne sikeres ember próbálj lenni, hanem értékes.” Nos, Táncsics saját életében ezt már jóval előbb megvalósította! Döntési folyamatai belső határa mindig rendre, szimmetriára és tökéletességre törekedett. Ha tanított, oktatás helyett önátadással művelte az elméket.

Gondolatait megőrizték a könyvek. Egyes szavai, mint ősvarovok a borostyánba tapadtak bele a nyelvhasználatba. Minden nyelvben, így a magyarban is évszázadok története szunnyad és mindenre emlékezik...

Igen találó Táncsics, a magánember életére Lee Smolin megállapítása is: „Embernek lenni annyi, mint veszélyek és lehetőségek között egyensúlyozni.” Táncsics prófétai alkat volt, és a prófétáknál mindig vegyül a hirdetett igazság a hirdető szenvedélyes életútjának megjelenésével, amely nála megragadó következetességgel, keménységgel ötvöződött felhalmozott műveltségével. Plebejusi ereje kemény egyéniséget rajzol elénk, csiszolatlan stílusa is élete súlyos tényeinek megrázó érzékeltetése.

„A könyv századok óta társa az embernek – írja Borcsa János erdélyi irodalomkritikus. – Tartás tekintetében igazodik hozzá az ember, hiszen ha csak a könyvgerincet nézzük: nehezen lehet megtörni. Ezért fordultak a történelem során a könyvégetéshez, majd a cenzúrához. Az olvasás jó esetben két gerinces lény találkozása.”

Sigmund Freud: Az álom és az okkultizmus

– részlet –

Gyakran hallhatták az álomról, hogy az a misztikus világ kapuja, sokak számára az álom maga is

okkult jelenség. Sőt mi, akik az álmodást tudományos vizsgálatunk tárgyává tesszük, mi sem vonjuk kétségbe, hogy többé-kevésbé erős szálak fűzik ezekhez a sötét hatalmakhoz. De hát mit is jelentenek tulajdonképpen e szavak: misztika, okkultizmus? Nincs szándékomban definiálni ezeket a nehezen elhatárolható folyamatokat, általánosságban és határozatlanul ugyan, mindnyájan sejtjük, mit is jelentenek. Egy másfajta világ ez a világos és kérlelhetetlen törvényekkel irányított világgal összehasonlítva, melyet a tudomány teremtett számunkra.

Az okkultizmus szerint vannak az ég és föld között olyan jelenségek, melyekről iskolás bölcsességünk álmodni sem enged. Tekintve, hogy mi nem ragaszkodunk az iskola ezen szűkkeblűségéhez, hajlandók vagyunk elhinni mindent, amit számunkra hitelt érdemlő módon bebizonyítanak.

Ugyanúgy szándékozunk eljárni e jelenségekkel, mint minden más tudományos anyaggal, elsősorban azt döntjük el, hogy valóban léteznek-e ilyen folyamatok és azután, de csakis azután – ha már semmi kétség sem fér tényleges létezésükhöz – fogunk hozzá magyarázatukhoz. Tagadhatatlan azonban, hogy már ezt az elhatározást is megnehezítik bizonyos nehézségek, melyek intellektuális, lélektani és történelmi természetűek.

Lássuk először is az intellektuális nehézségeket. Engedjék meg, hogy egészen nyersen és kézzelfoghatóan világítsam meg e kérdést. Tegyük fel, el kell döntenünk, hogy miből áll a földgolyónk belseje. Tudvalevőleg erről semmi bizonyosat nem tudunk, csak gyanítjuk, hogy az izzó állapotban lévő fémekből áll. Ha már most valaki azt állítaná, hogy a földgolyó belseje szénsavval telített víz, tehát valami szódavízféle, bizonyára azt válaszoljuk, hogy ez nagyon valószínűtlen, ellenkezik minden elképzelésünkkel, nincs tekintettel azon ismereteinkre, melyek a fémhipotézis felállítására vezettek. Mindazonáltal egyáltalában nem elképzelhetetlen; ha valaki bizonyítékokat szolgáltatna a szódavíz-hipotézisre, minden vonakodás nélkül hajlandók volnánk azokat felülvizsgálni. Ha azonban valaki azt az állítást kockáztatná meg, hogy a föld magvában lekvár van, ezzel szemben már egészen másféle viselkedést tanúsítanánk. Így elmélnénk magunkban: de hiszen lekvár nem fordul elő a szabad természetben, ez az emberi konyha terméke, előállításához gyümölcsfákra, ezek gyümölcszeire van szükség, s elképzelhetetlen számunkra a vegetáció és az emberi konyhaművészet jelenléte a föld belsejében. Ezen intellektuális ellenvetéseink eredményeképpen csökkenni fog a tárgy iránt való érdeklődésünk, és ahelyett, hogy hozzáfognánk annak megvizsgálásához, valóban lekvárból van-e a föld magva, az a kérdés merül fel bennünk, vajon miféle ember lehet az, akinek ilyen ötlete támad, és legfeljebb még megkérdeznők tőle, honnan tudja ő ezt. A lekvárteória szerencsétlen felfedezőjének ez nagyon rosszul fog esni, és azzal vádol majd bennünket, hogy állítólagos tudományos előítéletből nem méltatjuk tárgyilagosan az elméletét. Ez azonban mit sem fog neki használni. Megérezzük, hogy ezek az előítéletek nem is mindig olyan megvetendőek, néha jogosultak, sőt hasznosak is, amennyiben fölösleges fáradságtól kímélnék meg bennünket. Nem egyebek ezek, mint más jól megalapozott ítéletek analógiájára alkotott következtetések.

Az okkultista megállapítások egész sora a lekvárhipotézishez hasonló hatást gyakorol reánk, úgyhogy feljogosítva érezzük magunkat, hogy minden felülvizsgálat nélkül elutasítsuk azokat. A dolog azonban mégsem ilyen egyszerű. Az általam választott hasonlat bizonyító ereje nem több, mint általában a hasonlatoké. Kérdés, hogy illik-e esetünkre, és azt is tudjuk, hogy a lekicsinylő elutasításra irányuló beállítottság egyúttal megszünteti a hasonlatválasztást is. Az előítéletek néha célszerűek és jogosultak, máskor azonban tévesek és károsak, és sohasem tudhatjuk, mikor áll

fenn az egyik és mikor a másik eset. A tudományok története bővelkedik olyan példákban, amelyek óva intenek elhamarkodott ítéletektől. Hosszú ideig esztelen feltevésnek tartották, hogy a manapság meteoritoknak nevezett kövek a világűrből kerültek a földre, és hogy a hegyeknek kagylómaradványokat magába záró kőzetei valamikor a tenger fenekét alkották. Egyébként hasonló sorsa volt a mi pszichoanalízisünknek is, midőn az feltárta a tudattalant. Nekünk, analitikusoknak tehát különösen óvatosaknak kell lennünk, midőn arról van szó, hogy intellektuális indítékok folytán utasítsunk el új feltevéseket, s bele kell törődnünk, hogy ilyen egyszerűen nem tudjuk elintézni idegenkedésünket, kételkedésünket és bizonytalanságunkat.

Másodsorban említettem a lélektani szempontot. Ezen az embereknek hiszékenységre és csodavárásra való általános hajlamosságát értem. Mindenekelőtt, midőn az élet megkezdzi szigorú fegyelmezésünket, egy bizonyos ellenállás merül fel bennünk a logikus gondolkodás kérlelhetetlenségével és egyhangúságával, valamint a valóság-vizsgálat követelményeivel szemben. Az értelem ellenségünk lesz, amely sok örömléhetőségtől foszt meg bennünket. Az ember felfedezi, hogy mennyi élvezettel jár, ha legalább egy időre kiszabadítjuk magunkat igájából; és engedünk az esztelenség és értelmetlenség csábításainak. Az iskolásfiút mulattatja a szavak elferdítése, a szaktudós kifigurázza tevékenységét egy tudományos kongresszus után, s még a legkomolyabb ember is élvezetet talál az élcben. Komolyabb ellenséges érzület „az értelemmel és tudománnyal, az embernek e legjobb erőivel szemben”, csak alkalomra les, és siet előnyben részesíteni a csodadoktort és a természetes gyógymódok művelőit a „tanult” orvossal szemben, megértő az okkultizmus megállapításai iránt is, amennyiben ennek állítólagos tényei az érvényben lévő szabályok és törvények áthágásainak tekinthetők, elaltatja a kritikát, meghamisítja a tapasztalatot, kierőszakolja a megerősítést és hozzájárulást olyan dolgokhoz, melyek egyáltalában nincsenek bebizonyítva. Aki számításba veszi az emberek eme hajlandóságát, annak minden oka megvan, hogy ne értékelje az okkult irodalom számos közleményét.

A harmadik megfontolást történelminek neveztem, és ezzel arra akarom figyelmüket felhívni, hogy az okkultizmus világában tulajdonképpen semmi új nincs, hanem csak újjáélednek benne azok a jelek, csodák, jóslatok és szellemi jelenségek, amelyekről a régi idők és régi könyvek tudósítanak bennünket, s amiket mint a fékevesztett fantázia szüleményeit vagy mint szándékos csalásokat régen elintézetteknek véltünk, mint amaz idők termékeit, amikor az emberek tudatlansága igen nagy volt, s a tudomány még gyermekcipőben járt. Ha igaznak fogadjuk el mindazt, ami az okkultisták állításai szerint ma is megtörténik, éppen olyan joggal kell hitelesnek elismernünk a hajdankorból nyert fentebbi értesüléseket, s vegyük csak figyelembe azt is, hogy a népek hagyományai és szent könyvei telis-tele vannak ilyen csodatörténetekkel, és hogy a különböző vallások éppen ilyen rendkívüli csodálatos adatokra való hivatkozással igényelnek a maguk számára szavahihetőséget, és bennük találják meg az emberfeletti hatalmak létezésének bizonyítékát. Ezek után nehezen tudjuk leküzdeni azon érzésünket, hogy az okkultista érdeklődés alapján véve vallásos jellegű és az okkultista mozgalom titkos indítékai közé tartozik, hogy segítségére siessen a tudományos gondolkodás által fenyegetett vallásnak. Ezen indítóok megismerésének birtokában még inkább növekedni fog bizalmatlanságunk és vonakodásunk attól, hogy az okkult jelenségek vizsgálatához hozzáfogjunk.

Végül azonban mégis csak le kell győznünk ellenszenvünket. A kérdés akörül forog, hogy az okkultisták által tényként leírt jelenségek megfelelnek-e a valóságnak vagy sem. Ezt végeredményben csakis a megfigyelés döntheti el. Tulajdonképpen hálával tartozunk az okkultistáknak. A régi időkből a csodákról nyert megfigyeléseink hozzáférhetetlenek

kivizsgálásunk számára. De ha – véleményünk szerint – nem bizonyíthatók is, el kell ismernünk: nem is cáfolhatók. Ezzel ellentétben arról, ami a jelenben folyik le szemünk előtt, már biztos ítéletet alkothatunk. Ha mármost arra a meggyőződésre jutunk, hogy manapság nem történnek csodák, nem fogunk félni attól az ellenvetéstől, hogy a régi időkben azért még előfordulhattak. Találni fogunk sokkal közelebb fekvő magyarázatokat. Mindezen megfontolások után vegyük hát szemügyre az okkult jelenségeket.

Szerencsétlenségünkre olyan viszonyokkal találkozunk, melyek becsületes szándékaink számára fölötté kedvezőtlenek. Megfigyeléseinket, melyektől pedig éppen ítéletünk függ, olyan feltételek mellett kell végeznünk: melyek érzékelésünket bizonytalanokká teszik és figyelmünket letompítják sötétben, vagy gyér vörös fény mellett, hosszú, semmittevő várakozás után. Figyelmeztetnek bennünket, hogy hitetlenkedő, tehát bíráló magaviseletünk már maga meggátolhatja a várt jelenség bekövetkezését. Az így létesített helyzet valóságos torzképe annak, melyben különben tudományos megfigyeléseinket végre szoktuk hajtani. Az okkultisták megfigyeléseiket az úgynevezett médiumokon végzik, olyan személyeken, akiknek különös „szenzitív” képességet tulajdonítanak, akik azonban egyáltalában nem rendelkeznek kiváló szellemi tulajdonságokkal vagy jellemvonásokkal, s nem képviselnek nagy eszméket, vagy valamilyen komoly célt, mint a régi idők csodatevői. Sőt ezzel ellentétben azok szemében is, akik hisznek e titkos erőkből, különösképpen megbízhatatlanok; sokat lelepleztek közülük, mint egyszerű csalót, s föltételezhető, hogy a többiekre is hasonló sors vár. Amit véghez visznek, legtöbbször valami pajzán gyermekcsíny vagy szemfényvesztés benyomását kelti. Sohasem vezettek e médiumokkal való kísérletek semmiféle használható eredményre, nem tettek hozzáférhetővé semmilyen új erőforrást. Természetes, hogy a bűvésztől, aki üres cilinderekből galambokat varázsol elő, nem kívánunk galambtenyésztést. Könnyen bele tudom magam képzelni egy olyan ember helyébe, aki eleget akar tenni a tárgyilagosság követelményeinek, és éppen e célból részt vesz okkultista üléseken, de egy idő múlva belefárad és a vele szemben támasztott túlzott követelményektől visszariadva, anélkül, hogy valamit is tapasztalt volna, visszatér korábbi előítéletéhez. Szemére vethetik ezután, hogy nem viselkedett helyesen, s nem lehet előírni, hogy a jelenségek, melyeket meg akar vizsgálni, milyen feltételek mellett jelentkezzenek. Sokkal kívánatosabb volna, hogy kitartson és méltányolja azokat az óvintézkedéseket és ellenőrzési rendszabályokat, melyek segítségével újabban a médiumok megbízhatatlansága ellen védekezni akarnak. Sajnos, ez a modern biztosítási technika egyúttal meg is akadályozza, hogy az okkult jelenségek megfigyeléséhez egyáltalában hozzáférhessünk. Az okkultizmus tanulmányozása különösen nehéz feladat, nem olyan foglalkozás, amelyet csak úgy mellékesen lehetne űzni. S míg az ilyen jelenségekkel foglalkozó kutatók döntő eredményekre nem jutnak, fennáll kételyünk és saját sejtéseinkre vagyunk utalva.

Ezen sejtések közül a legvalószínűbb az, hogy az okkultizmusnak van valami reális magva, amelyet eddig ismeretlen tények alkotnak, amely azonban csalások és fantázia-hatások nehezen átjárható szövedékével van körülhálózva.

Dull Ernő: Propaganda és befogadás

Amikor a társadalomban egymással ellentétes hitek jelennek meg, némelyek úgy gondolják, saját véleményüket rá kell erőszakolniuk másokra. Így keletkezik a propaganda, amelynek eredete kétségtelenül a vallás körében keresendő. Lényege szerint elfogult, s legnagyobb sikereit akkor éri el, ha a gyűlöletre és az előítéletekre apellál. Minden becsületes oktatás és tájékoztatás antitézise.

Ahhoz, hogy igazán hatásos legyen, a propagandának szüksége van a cenzúra segítségére is. Egy zárt információs téren belül minden kommunikációs eszközt – a nyomtatott sajtót, a közbeszédet, a művészetet – képes mozgósítani. E célból működött együtt a római *Officium de Propaganda Fidei* (innen az elnevezés eredete) az inkvizícióval is. A propaganda persze az ortodox, illetve a protestáns egyházak működési gyakorlatától szintén elválaszthatatlan. Ez igen szembeötlővé vált a vallásháborúk idején.

A politikai propaganda abban az ütemben vált le az egyházi propagandáról, amelyben a társadalmak szekularizálódtak. Legszégyenletesebb eredményei a totalitárius rendszerekben jelentkeznek, amelyekben az utópikus célokra mutató, és az örök ellenséggel szembeni állandó mozgósítással, valamint a vezéreszme kialakításával a dualista pártállam, a gengszterizmus, a kollektívizmus, az erkölcsi nihilizmus, végeredményben az alapvető emberi jogok lábbal tiprásáról terelik el folyamatosan a hangsúlyt, lényegében az egész társadalmat bűnsegéddé téve.

A propaganda hatékonysága a technika fejlődésével arányban nő, erre semmilyen hatalmi szervezet nem sajnálja a pénzt, sem pedig teoretikusainak kiképzésére, akik öt fő alapelvet dolgoztak ki:

1. A leegyszerűsítés elve: minden tényezőt egyszerűsíts le a jó és a rossz, a barát és az ellenség képletére.
2. A torzítás elve: ellenfeledet durva rágalmozással és kigúnyolással foszd meg hitelétől.
3. A transzfúzió elve: a célközönség által elfogadott értékeket a saját céljaidra átalakítva használd fel.
4. Az egyöntetűség elve: saját álláspontodat olyannak tüntesd fel, mintha az minden helyesen gondolkodó ember egybehangzó álláspontja lenne. A kételkedőket ismert személyiségek, társadalmi nyomás és „lelki ragály” segítségével bírd álláspontjuk megváltoztatására.
5. A hangszerelés elve: különböző feldolgozásban és hangszerelésben vég nélkül ismételd ugyanazt az üzenetet.

A propaganda talán leghatékonyabb formája az, amikor az igazi információforrások nemcsak a befogadó, hanem a propagandisták előtt is rejtve maradnak. Ez az indirekt propaganda, amelynek mit sem sejtő ágensei úgy terjesztik tovább a kiszivárogtatott információt, mintha maguktól, spontán módon cselekednének. Őszintén elhiszik, hogy saját nézeteik a meggyőzni kívánt célcsoport érdekeit szolgálják. Ha annak kulcsfiguráit sikerül hatáskörükbe vonniuk, az őket irányítók lopva kialakíthatnak egy véleményformáló elitet.

A propagandamunka nem létezik befogadó közönség nélkül. Jellegzetességei Milton Rokeach amerikai szociálpszichológus *A nézetek rendszerének szerveződése* című művében kifejtett szempontjaival igen jól megragadhatóak:

„Izoláció

Tegyük fel, hogy két nézet között lényegi kapcsolat van. Attól függően, hogy mennyire vonakodunk őket kapcsolatban állóknak látni, azt is állíthatjuk, hogy a két nézet egymástól izolált. Potenciálisan kölcsönkapcsolatban vannak, de ténylegesen nem. Ha valaki azt állítja, hogy: „Én nem látok semmilyen kapcsolatot a és b között”, akkor ezzel egy viszonyt állapít meg. Ez a viszony: izoláció. Izolációra utaló jeleknek fogjuk tekinteni következőket:

Logikailag ellentmondó nézetek együttléte a nézetrendszeren belül. A pszichoanalízisből közismert kategóriákba sorolási mechanizmus. Arra szolgál, hogy kielégítse az ember igényét arra, hogy magát konzisztensnek lássa. Orwell 1984 című regényében ezt még szemléletesebben „kettős gondolkodásnak” nevezte. A mindennapi életben a „kettős gondolkodás” sok példáját észrevehetjük: az ember kijelenti, hogy irtózik az erőszaktól, ugyanakkor hisz abban, hogy az bizonyos feltételek esetén igazolható; bizonygatja az átlagember értelmességébe vetett hitét, ugyanakkor azt vallja, hogy a tömegek ostobák; a demokrácia mellett áll, s ugyanakkor egy intellektuális elit által vezetett kormányt támogat; hisz abban, hogy mindenkinek szabadnak kell lennie, ugyanakkor azt vallja, hogy bizonyos csoportokat vissza kell szorítani; hisz abban, hogy a tudomány nem hoz értékítéleteket, ugyanakkor megkülönbözteti a jó elméletet a rossz elmélettől és a jó kísérletet a rossz kísérlettől. Az ilyen, nyilvánvalóan ellentétes vélekedések megnyilvánulásait a nézetrendszeren belüli izoláció egyik jelének tekintjük.

A nézetrendszer és az elutasított nézetek rendszere közötti különbségek hangsúlyozása és a hasonlóságok minimalizálása. Nincs két ember, akiknek tökéletesen egyező vagy tökéletesen eltérő nézetrendszere volna. Mindenesetre, eltérő nézetrendszerű egyének vitáiban gyakran hallhatjuk, hogy a megfelelő rendszereik közötti hasonlóságot makacsul tagadják, és ehelyett túlhangsúlyozzák a különbségeket. Így hallottuk már a kommunizmusnak és a katolicizmusnak olyan szószólóit, akik egyaránt határozottan állítják, hogy a két rendszerben egyáltalán semmi közös nincs. A különbségek ilyenfajta hangsúlyozását figyelhetjük meg a katolicizmus és a protestantizmus, különböző politikai hatalmak és törekvések, a pszichoanalízis és a behaviorizmus, a tudomány és a vallás védelmezői között fellépő vitákban. Dinamikailag úgy foghatjuk fel a különbségek ilyen hangsúlyozását, hogy az a saját nézetrendszer érvényességével szembeni fenyegetések elhárítása. Strukturális szempontból viszont izolációnak tekintjük a nézetrendszer és az elutasított nézetek rendszere között.

Irrelevancia észlelése. Egy személy gyakran »irrelevánsnak« itél olyasmit, ami objektív mércék szerint jócskán releváns lehet. Gyakran megfigyelhetjük az emberek vitáiban, hogy az érvelés a vitatkozók közötti nézeteltéréssé kristályosodik ki. Mindegyikük azzal vádolja ellenfelét, hogy az

irreleváns érveket hoz fel. Mindketten visszautasítják a másik vádját. Ha nem is mindig, de elég sokszor a nézetrendszer és az elutasított nézetek rendszere közötti egyfajta izolációra utal az az ítélet, hogy valami irreleváns valami máshoz képest. Arra szolgál, hogy az ember az ellentmondásokat elhárítsa, és ily módon saját rendszerét sértetlenül megőrizze.

Az ellentmondás tagadása. Az izoláció utolsó jele az ellentmondás nyílt tagadása. Az ellentmondó tényeket többféle alapon lehet tagadni: az alapján, hogy az „nyilvánvaló képtelenség”, „ez már ránézésre is képtelenség”, véletlen, „olyan kivétel, amelyik erősíti a szabályt”, a valódi tények nem hozzáférhetőek, és az egyáltalán rendelkezésre álló információ forrásai előítéletesek.

Differenciálódás

A nézetek és elutasított nézetek rendszereinek változékonysága abban a formában is jelentkezik, hogy e rendszerek milyen fokban differenciáltak, tagoltak vagy részletgazdagok. Amikor egy ember rendszerét vizsgáljuk, nemcsak az egész rendszer differenciáltsági fokáról szeretnénk ismereteket szerezni, hanem annak különféle alrendszereiről is. Ily módon külön-külön megvizsgálhatjuk 1. a nézetrendszer, 2. az elutasított nézetek rendszere és 3. az elutasított nézetek rendszere minden egyes alrendszerének differenciáltsági fokát. Azt is érdemes megtudni, hogy 4. a nézetrendszer *inkább* differenciált-e, mint az elutasított nézetek rendszere, és ha igen, mennyivel inkább. Végül, hogy 5. az elutasított nézetek egyik alrendszere differenciáltabb-e mint a másik, és ha igen, van-e ennek a ténynek köze ahhoz, hogy ez az alrendszer hol helyezkedik el a hasonlósági kontinuumban.

Differenciálódásra utaló jeleknek fogunk tekinteni olyan jeleket, mint a következők:

A birtokolt tudás relatív nagysága. Itt pusztán a mennyiségére figyelünk azon tudásnak, amellyel az egyén rendelkezik azokról a dolgokról, amelyekben hisz, és amelyekben nem hisz. Ösztönösen úgy gondolnánk, hogy az emberek többsége több olyan tény, ismeret, eseményt és magyarázatot tud, ami a nézetrendszerével van összhangban, mint ami az elutasított nézeteinek rendszerével. Azaz, hogy a nézetrendszer általában differenciáltabb, mint az elutasított nézetek rendszerének bármelyik alrendszere. Ám hogy ez valóban így van-e, azt a kutatás tisztázhatja. Hasonlóképpen az emberek valószínűleg különböznek az elfogadott és az elutasított dolgokról való relatív tudásuk mértékében. A tudásbeli eltérés egyeseknél nagy, másoknál kevésbé nagy. Ezt a tudásbeli eltérést a nézetrendszer és az elutasított nézetek rendszere egymáshoz viszonyított differenciáltsági foka mutatójának tekinthetjük. Ugyanígy az elutasított nézetek egyes alrendszereiben levő tudásmennyiségek egyenetlenségei értékes információt nyújtanak arról, hogy az elutasított nézet egyes alrendszerei relatíve mekkora tudásmennyiséget tartalmaznak.

Az elutasított nézetek rendszerével szomszédos alrendszerek közötti hasonlóság észlelése. Az elutasított nézetek rendszerén belüli differenciáltságnak egy másik mutatója az, hogy két alrendszerét

mennyire észleljük „azonosnak” vagy „különbözőnek”. Például sok amerikai úgy vélné, hogy a kommunizmus és a nácizmus némely fontos szempontból különböznek, s ez a kettő közötti bizonyos differenciálásra utal. Ezzel szemben a Hearst-féle „kommunáció”* fogalom nem tételez fel közöttük különbséget. Gondolatmenetünknek ezen a szintjén két olyan lehetséges elvet indítványozhatunk, amelyek eligazítanak az elutasított nézetek rendszerének különböző részeiben található differenciáltsági szintekben. Az egyik hipotézis az, hogy az elutasított nézetek két olyan alrendszere, amelyek a hasonlósági kontinuumon szomszédos helyet foglalnak el, kevésbé különböznek egymástól, mint két olyan alrendszer, amelyek egymástól távolabbi helyet foglalnak el. A másik hipotézis az, hogy az elutasított nézetek rendszerének azon alrendszerei, amelyek viszonylag közel esnek az elfogadott nézetek rendszeréhez, differenciáltabbak, mint a távolabb esők. Például az ortodox freudisták többségének bizonyára nem okozna nagy nehézséget, hogy megkülönböztesse egymástól a pszichoanalízis többi ágát (Adler, Jung, Fromm stb. iskoláját). Viszont talán nehezen tudnák megkülönböztetni egymástól a behaviorizmus különböző ágait (Pavlov, Watson, Hull, Skinner stb. irányzatát). Az ortodox freudisták számára az előbbiek az elutasított nézetek rendszerében a nézetrendszerhez viszonylag közeleli, az utóbbiak viszonylag távoli helyet foglalnak el.

Ám ezek csak általános hipotézisek arra, hogy hol várhatunk alacsony, illetve magas fokú differenciálódást bárkinek az elutasított nézetei rendszerén belül. Nem szabad viszont figyelmen kívül hagynunk azt, hogy ebből a szempontból szükségképpen léteznek egyéni különbségek, például abban, hogy valaki mennyire képes a különbségtételre elutasított nézetei rendszerének távoli végénél. Így McCarthy szenátor szemmel láthatólag nem volt képes megkülönböztetni egymástól a kommunistákat, a szocialistákat és a liberálisokat – saját elutasított nézetei rendszerének túlsó végén. Viszont más republikánus szenátorok – különböző fokon – jobb különbségtételre voltak képesek. Egy másik példa: sok kommunista állítja, hogy a demokraták és a republikánusok között semmi különbség; mindkét pártot a Wall Street irányítja. Más kommunisták viszont igenis látnak közöttük eltéréseket.

A rendszer átfogó vagy szűk volta

Ez csupán arra vonatkozik, hogy az elfogadott–elutasított nézetek egy adott rendszerén belül az elutasított alrendszereknek mennyi az össz-száma, milyen széles a skálájuk. Így az egyik ember elfogadott–elutasított nézetei rendszerében esetleg képviselve van a mohamedanizmus és a taoizmus. Egy másik számára ezek esetleg csak üres szavak.”

Ballai László: Álmos

Dimitrij Mengyelejev periódusos rendszerében üres kockákat hagyott az általa még nem ismert, de számításai alapján létező elemeknek. Ha bárkit megkérdeznénk, egyetért-e azzal, helyes volt-e táblázatába új oszlopot illeszteni a halála után felfedezett nemesgázoknak, mindenki igennel felelne. Nyilvánvaló az is, hogy Pakson atomfizikusok dolgozzanak, méghozzá a legjobbak. Valószínűleg heves tiltakozást váltana ki a javaslat, amely szerint a munkájukat pártfunkcionáriusok lássák el, pusztán kormányhűségük alapján.

Mármost vessük fel, merőben racionális politikai alku eredményezte azt, hogy a magyarok történetileg első fejedelme nem Levedi, hanem az Árpád-törzs feje lett, tudniillik Levedi nem vállalta a kazár függést, az Árpádok hataloméhes tagja viszont igen. Sokan felháborodottan utasítanak vissza a *feltételezést*. Mint *feltételezést* utasítanak vissza azt az *eredményt*, ahol őstörténet-kutatásunk jelenleg áll. Tennék ezt pedig azért, mert holmi pártfunkcionáriusok nemzeti izgatással kürtölik tele a sajtót.

Álmost ma is álmainkból röptetjük fel, mint a turulmadarat. Holott a történelem ugyanolyan tudomány, mint a fizika, és ugyanúgy fejlődik, ha nem tudunk is róla. Hányan követik szorosabban az anyagtudományok legújabb eredményeit? Pár ezren? Nem többen, mint ahányan a történettudományt azon milliónyi ember közül, akinek, például, határozott „nemzeti” álláspontja van. Legkiemelkedőbb (konzervatív, keresztény meggyőződésű) történészünk, Kristó Gyula teljesen világosan fogalmaz: „A történettudomány terén csak akkor érhetünk el maradandó eredményeket, ha függetleníteni tudjuk magunkat érzelmektől és politikai szempontoktól.” A történettudomány ismerete pedig elengedhetetlen szellemi atomreaktoraink helyes működéséhez, a múltunkkal való szembenézéshez, sőt politikai állásfoglalásunkhoz is!

A magyarság legrégebbi, sokáig csak szájhagyomány révén megőrzött történetében egyaránt jelen van a nép kialakulásának, az Árpádok kiválasztottságának és az Árpádok politikai hatalomhoz jutásának hármas története. A három történetet három különböző szerző egymástól eltérő időpontban jegyezte fel.

Legkorábban azt a történetet írták le Bizáncban, amelyet a X. század közepén Konstantinápolyban járt magyar főemberek, Bulcsú és Termacsu mondtak el Bíborbanszületett Konstantin császárnak. A 850-es években, a magyarok kettészakadását követően, a nyugati rész Etelközbe érkezésekor a kazár kagán – a keleti sztyeppéket uraló nomád uralkodó – magához kérte a magyarok főnökét, Levedi vajdát, akihez így szólt: „Mivel nemes származású, értelmes és vitéz vagy és a magyarok közt az első, nemzeted fejedelmévé emelünk, és engedelmeskedj a mi szavunknak és parancsunknak.» Ő pedig válaszolva a kagánnak azt mondta: »Nagyra értékelem irántam való hajlandóságodat és jóindulatodat, és illő köszönetemet nyilvánítom neked, minthogy azonban nincs elég erőm ehhez a tisztségedhez, nem fogadhatok szót neked, azonban van rajtam kívül egy másik vajda, akit Álmosnak neveznek, akinek fia is van, név szerint Árpád; ezek közül akár az Álmos, akár a fia, Árpád legyen inkább a fejedelem, aki rendelkezésekre áll.«” A krónika szerint a kazár követek rábeszélésére a magyarok Árpádot tették fejedelmmé, a kazárok szokása és törvénye szerint pajzsra emelve. „Ez előtt az Árpád előtt a türköknek más fejedelmük sohasem volt, s ettől fogva mindmáig ennek a nemzetségéből lesz Magyarország fejedelme.” Szó nem esik az Árpádok esetleges isteni kiválasztottságáról, csupán egy politikai tárgyalássorozatról, amelynek következtében Árpád (a valóságban Álmos) lett a magyarok első ismert fejedelme, akinek a

hatalmát a kazár kagán szentesítette.

Bulcsú és Termacsu pedig – nem riadva vissza a jelentős történelemhamisítástól – azért nem Álmost nevezték meg első magyar fejedelemeként, mert a X. század közepén még emlékezhettek hús-vér alakjára, s a dinasztia hatalmon levő ágának, az Árpád-leszármazottaknak érdekében állt, hogy Álmost kiiktassák a fejedelmek, utódait pedig a fejedelemaspiránsok sorából.

A hagyomány X. század közepe utáni további „elcsúszására” vet fényt második eredettörténetünk, amelyet először Anonymus foglalt írásba a XIII. század elején. Eszerint Álmos nevét „isteni közbelépés eredményeként nyerte, mivel várandós anyjának [Emesének] álmában égi látomás jelent meg turulmadár képében. Az reá szállván mintegy teherbe ejtette, és tudomására hozta, hogy méhéből forrás fakad, s hogy ágyékából dicsőséges királyok származnak majd, akik azonban nem saját földjükön fognak sokasodni. Mert az álmot magyar nyelven így hívják, s születését álom jövendölte meg, őt magát is Álmosnak nevezték el.” Itt Álmos nem pusztán visszatér az eredetképletbe (a közvetlen utódai közötti harcok már régen lezajlottak), hanem létének és uralmának egyenesen isteni kiválasztottsága jelenik meg. A dinasztia elfelejtette (vagy úgy tett, mintha elfelejtette volna) a kazár bábfejedeleme szerepkörének vállalását, és származását – magasan a társadalom fölé emelve – égi eredetűvé magasztosította. Ugyanakkor ez a monda felelevenítette a pusztai népek kedvelte turulmadár megtermékenyítő szerepét. A keresztény krónikás valamelyest persze enyhített az eredeti monda pogány – a személyt állatostól eredeztető – jellegén, tudniillik várandós asszonnyal hozta kapcsolatba a madarat, pedig eredeti formájában a monda bizonytalansággal szövegezte: Álmos egy valóságos madár és egy nő (eme, emese 'anya') nászából született (olyasformán, miként Dzsingisz kán nemzetségének őse egy hím farkas és egy szarvasnő házasságából fogant. Kézai Simon még a XIII. század végén is úgy tudta, hogy Árpád turul nembeli volt.)

Harmadik eredettörténetünket, a csodaszarvasmondát foglalták írásba legkésőbb. „Ménrót és Eneth fiai, Hunor és Magor egy nap vadászni igyekeztek a Meótisz ingoványába, amikor is a pusztaságban egy gímszarvas jelent meg előttük; ők üldözőbe vették, az meg menekült előlük – olvassuk Kézai Simonnál. – Ott azután végérvényesen eltűnt a szemük elől, s noha sokáig keresték, képtelenek voltak bármiképp is rátalálni. Végül, miután bebarangolták az említett ingoványokat, úgy találták, hogy azok alkalmasak barmok táplálására. Ezt követően visszatértek az apjukhoz, s beleegyezését elnyerve minden ingóságukkal együtt a Meótisz ingoványai közé költöztek, hogy ott telepedjenek le. Öt éven át egyfolytában ott maradtak. A hatodik évben azután, amikor kimozdultak onnan, a pusztaságban véletlenül Belár fiainak feleségeire és gyermekeire akadtak, akik férjük nélkül maradtak sátraikban. Ezeket minden ingóságukkal együtt gyors vágóban a Meótisz ingoványai közé hurcolták. Mármost véletlenül a gyerekek között fogták el az alánok fejedelmének, Dulának két lányát is; egyiküket Hunor, a másikat Magor vette feleségül. Az összes hun ezektől a nőktől veszi eredetét” A monda minden elemében a sztyeppe világába vezet bennünket: a pusztaságban történt vadászat, a sátor mint lakóhely vagy a megtelepedés fő szempontjaként emlegetett legelő. Ugyancsak erre mutat az Azovi-tengerrel azonos Meótisz emlegetése. E történet tehát a dél-ukrán pusztaságról való, onnan, ahol már régebb idő óta ismerték a szarvast üldöző és őket új hazába vezető vadászok mondáját, amelyet a magyarok saját viszonyaikra alkalmaztak. Eneth neve – nőstényszarvas, ünő – világosan mutat a monda totemisztikus jellegére, amelyből az derül ki, hogy a magyarok (Kézainál a magyarokkal azonosnak tekintett hunok) apai ágon az onoguroktól (Hunortól) és a magyaroktól (Magortól), anyai ágon pedig a bolgároktól (Belár rokonságából) és az alánoktól (Dula leányaitól) származnak.

Ez az etnikai helyzet világosan tükrözi a IX. század közepén Levediában fennálló viszonyokat. A magyarok onnan hozták magukkal mind a kerettörténetet, mind annak testükre szabott változatát, vagyis ez látszik a három közül a legkorábban kialakult (mindenesetre egyértelműen a legarchaikusabb elemeket őrző) mondának, amely sok évszázadot átívelve még a XIII. század végén is elevenen élt.

Levedi históriáját egyáltalán nem foglalták írásba, így annak emléke, kiveszett a tudatból. A X. századi turulmondát a XIII. század elején, a IX. században kiformalódott csodaszarvasmondát a XIII. század végén foglalták írásba. (Az újkorban, amikor tudatosan kezdtek a régi mondák összegyűjtéséhez, a nép száján már egyiket sem lelték fel.) A Levedi-történet megörökítése – jelesül, hogy az Árpádok kazár alávetés vállalásának köszönhetően felemelkedésüket – a XI. században, a magyarországi latin írásbeliség megjelenésekor már nem volt aktuális. A turulmonda keresztény lejegyzője, Anonymus elhárította az állatostól való eredetet, és elvi szinten is állást foglalt a mondákkal szemben: „Illetlen és méltatlan dolognak tartanám, hogy Magyarország kiváló nemzete eredetét, hősi cselekedeteit a parasztok csalfa történeteiből vagy az igricek fecsegő énekeiből mintegy álmokképekben ismerje meg.” Ez bizonyít a csodaszarvasmondára vonatkozott, amit Anonymus nem is foglalt írásba. De mivel az Árpádok eredetét tekintve neki sem állott más rendelkezésére más, mint a turulmonda, kénytelen volt engedelményt tenni, és azt keresztény valláshoz igazított formában beemelni munkájába.

A Szent István-i állam kialakítása és a kereszténység felvétele tehát nem jelentette a nép ajkán megszülető mondák halálát, viszont kérdés, hogy mi jutott el közülük az írástudók szűk köréhez, és hogy a szerzők mit ítélték megörökítésre érdemesnek. A korai magyar mondák fennmaradásáról tehát azoktól teljesen idegen szellemben döntöttek. A lendületesen teret nyerő magyarországi kereszténység akkor fordult igazán a múlt felé, amikor már neki magának is volt története az országban, ugyanis a pogány korszakot nem tekintette sajátjének, attól elhatárolódni igyekezett. A magyar hagyomány pedig semmit sem őrzött meg idegen papok, így Szent Wolfgang és Sankt Gallen-i Brúnó 970-es évekbeli kárpát-medencei térítő tevékenységéről. A XI. század második harmadáig a magyarországi hittérítő-írástudókat erősen lefoglalták a pogány ellenállással való leszámolás gondjai. Olyan zord idők jártak, hogy sokáig Szent István életszentségének példája sem ragyogott fel. A kisebbik István-legenda meglepő őszinteséggel jegyezte fel a király 1083. évi felemelését követően a holttestről: „Amint egyre-másra múltak az évek, akár a nép körében elharapózó gonoszság, akár az egyház valamiféle megoszlása miatt, ez az oly sokat érő kincs a földben lappangott, s a halandók belátása elől elrejtve egyedül az Úr szemének mutatkozott.”

Nem igaz tehát az, hogy a nemzeti keresztény eszme Szent Istvánnal jelent meg. Hiszen még a nemzet sem létezett, legfeljebb magyar – de inkább pusztai lovasnomád – tradíció, amely ellen Álmos-ági első királyunk a kereszténység jegyében – és német fegyverekkel – tűzzel-vassal harcolt. A Koppánnal folytatott küzdelem 997-ben csupán az Árpád-törzsön belüli utódlás kérdését döntötte el, hátra volt még a Kárpát-medence meghódítása, amely 1031-ben Ajtony – az utolsó rivális fejedelem – legyőzésével ért véget. A hadak nyomában pedig keresztény papok jártak, akik tiltották az ősi hit gyakorlását. Merőben újszerű vármegyei és püspökségi hálózat épült ki, amely traumaként zúdult szabadsághoz szokott eleinkre. Szent István halála után két hatalmas pogánylázadás is megrázta az országot, csaknem elsöpörve az új berendezkedést. A történelem tanúsága szerint az ország kereszténnyé válása a XI. század végére fejeződött be, amint azt az addig népszerűtlen Szent István 1083-as kanonizációja is jelzi. Az állami keretek stabilizálódása a

középkori nemzet kialakulásának egyik fontos előfeltételét is megteremtette. A magyar nemzet európai nemzetekével hasonló módon és ütemben történő kialakulásáról csak több mint egy évszázad múlva lehet majd beszélni, amint arra – az álmokat és csalfa meséket visszautasító – Anonymus gesztája lesz a bizonyosság.

Nándi Mihály: A „magyar tőkésosztály”

„Szükség van magyar tőkésosztályra.” Ez a leköszönő kormány egyik sarkalatos állítása. Tévedés ne essék, akkor is leköszönő, ha a jelenlegi garnitúra nyeri a választásokat, mert új ciklus kezdődik. Ezek a makacs definíciók! Bárcsak össze-vissza lehetne mindent habrigyálni, mint Budapest határában, a Nádasban három „koktél” után. Az jelent pedig egy deci rumot, ugyanannyi kólaszirupot felspriccelve szódával. Az aztán csak az erő. (Ki adta a sallert hazafelé? A migráns vagy a villanyoszlop? Á, itt már a villanyoszlop is migráns.)

Szóval, az „osztály” eredendően marxista kategória, amelynek a finomhangolását Max Weber végezte el. A társadalmi osztály fogalmával a társadalom megoszlásait különböztetjük meg, és pedig három szinten:

1) A gazdasági struktúráén. Itt helyezkednek el a javak és szolgáltatások termelésében és cseréjében kialakuló viszonyok. Ezek az egyének akaratától független, rajtuk kívül fennálló társadalmi viszonyok; „üres” pozíciókat jelölnek, amelyeket betöltenek.

2) Az interszubjektív vagy jelentéssel bíró társadalmi tudatén, amely a megélt tapasztalat „belülről látott világa”, és felöleli mindazt, ahogyan az egyének önmagukat és a többieket látják.

3) A cselekvésén. Az élet különböző területein kifejtett egyéni, illetve kollektív cselekvésbe értendő mindaz, ahogyan az egyének mint magánemberek, fogyasztók, dolgozók, állampolgárok viselkednek, továbbá életstílusuk és szavazói viselkedésük, valamint szervezkedésük ipari és politikai módozatai.

Egy adott társadalomban akkor beszélhetünk osztályok létezéséről, ha a társadalmi életben szignifikáns kapcsolatok állnak fenn e három szint között, vagyis ha a gazdaságilag meghatározott pozíciók korrelációt mutatnak az emberek megélt tapasztalatával és tudatával, és mindkettő számottevően kihat arra, ahogyan az emberek fogyasztóként, dolgozóként vagy állampolgárként viselkednek – arra, ahogyan élnek, a szervezetekre, amelyekhez csatlakoznak, a pártokra, amelyeket támogatnak.

Marx osztályelméletében a szintek közötti kapcsolatok meglehetősen szorosak és egyirányúak, az oksági folyamat a gazdasági struktúrától indul ki és a tudaton át cselekvésbe torkollik. Szerinte a kapitalizmusban a társadalom mindinkább „két nagy, egymással homlokegyenest szemben álló osztályra: burzsoáziára és proletariátusra” szakad. E két osztályt a termelési viszonyokban

elfoglalt helyzetük határozza meg, magukba olvasztják a társadalom többi osztályát, osztálytudatot, ipari és politikai szervezeteket alakítanak ki, s amikor a dolgok odáig fejlődnek, egy forradalmi konfliktusban megütköznek egymással, amelynek elkerülhetetlen vége a kapitalizmus megdöntése. De ez a kép, amilyen éles, olyan szűkre szabott is. A fókusz minden szinten korlátozva van: az első szinten a termelési viszonyokra (közelebbről a termelőeszközök tulajdonára); a másodikon a munka és a politika világára; a harmadikon pedig az ipari és politikai cselekvésre.

A weberi spektrum szélesebb. A szintek közötti kapcsolatok lazábbak, az oksági folyamat különböző irányokat vehet: haladhat a gazdasági pozíciótól a tudat és cselekvés felé, de haladhat például a közös státus és vallásos hit felől is a gazdasági struktúra irányába (ha a státus és vallás gazdasági előnyöket biztosít), vagy a politikaszerveződés felé. Nem rajzolódik ki olyan átfogó fejlődéstörténet, amely az osztályszerkezettel kezdődik, s az osztálytudat kialakulásán keresztül osztálycselekvéssé érik. És hiányzik az „osztályérdekek” elmélete is, amelynek alapján magyarázni lehetne egy efféle fejlődést: a történelmi lehetőségek sokkal nyitottabbak és meghatározatlanabbak. A fókusz is sokkal szélesebb minden szinten: a strukturálisán nem csak a termelési viszonyokat fogja át, hanem a „forgalom” és a „piaci pozíciók” körét is (bár Weber, Marxtól eltérően, nem gondolta, hogy a tulajdonlás vagy annak hiánya minden osztályhelyzetben alapvető jelentőségű); a tudat és cselekvés szintjén pedig kiterjed az etnicitásra, a vallásra, a státusra is, valamint a fogyasztás és elosztás szféráját csakúgy magában foglalja, mint a munkáét és politikáét.

A marxisták úgy látják, hogy az osztályviszonyok fenntartója a kizsákmányolás (vagyis hogy a felülállók kisajátítják az alávetettek munkájából származó többletértéket), a weberiánusok szerint pedig a hatalom (amely „társadalmi zárlattal” korlátozza az erőforrások és lehetőségek hozzáférhetőségét).

Mármost a „magyar tőkésosztály” kapcsán mindenképpen megemlítené Berend T. Iván aki 1990-ig a „magyar útról” tanított. A kifejezés nyilván Marxra vezethető vissza, aki a mezőgazdaság kapitalizációjának két módját „amerikai útnak” és a „porosz útnak” nevezte. A rendszerváltás után Berend T. úgy foglalt állást, hogy „azok, akik az hitték, a szocializmusnak létezik magyar útja, tévedtek.” Pedig a „magyar tőkésosztály” kialakulásának tekintetében igenis létezik magyar út. Még hozzá kettő is. Az első igazából a szocializmus magyar útjának is tekinthető.

1) 1990-ben a rendszerváltó kormány az állami tulajdon privatizációja mellett döntött. Ez legegyszerűbben úgy történt, hogy valamely bányavagyont az egyik parlamenti képviselő – nem egyháztartásban élő – rokonának a kezére játszottak át. Arra is akadt példa, hogy a vállalat könyvszerinti vagyonát leértékelték, a vállalatvezető „szellemi tőkéjét” pedig olyan magasra srófolták, hogy jelképes összegért milliárdos gyárossá válhatott. A legkörülmönfontabb módnak a munkavállalói részvényprogram kínálkozott. Mindenki, aki a vállalat, mondjuk, egy takarékpénztár dolgozója az egyben tulajdonos is. „Na de tényleg akarsz tulajdonos lenni? Az embernek millió gondja van, most még ez is. Taggyűlésre járni, szavazni, csupa teher.” A dolgozókat meg lehetett győzni – volt, akit egy kis aprópénzzel –, és végül a vezérigazgató lett a banktulajdonos.

2) 2010-ben folytatódott a „magyar tőkésosztály” kiépítése. Ez az idegenek elleni gyűlöletkampánnyal kezdődött, majd oksági érveléssel folytatódott, miszerint a stratégiai ágazatok, így az energiaipar nem lehetnek külföldi kézen. Tehát az állam visszavásárolta, mondjuk, az

áramhálózatot, majd azt a miniszterelnökhöz közelálló személyek tulajdonába adta. A kiépítés másik módozata szerint külföldi támogatásokhoz profilíroztak új cégeket, amelyeknek tulajdonosai szintén az új „osztályt” erősítették, lett így például, hipp-hopp, gázszerelőből az ország vezető út-, magas- és mélyépítő építési vállalkozója. (Olyan ez, mint amikor az osztályfőnök feladatokat ad ki az általános iskolában a diákoknak: az egyik újságot gyűjt, a másik szemetet szed össze az udvaron, a harmadik nyomtatványokat rajzszögez fel a hirdetőtáblára. Hozzáértésre, műveltségre és intelligenciára való tekintet nélkül mindenki dicséretesen végzi a dolgát, hiszen a kompetencia az osztályfőnök személyéhez fűződik.) Mindenesetre a magyar út első fázisához képest az az előny keletkezett, hogy a „magyar tőkésosztály” tagjai a miniszterelnök egyetértése mellett, sőt, egyenesen elvárására szervezhetik ki offshore cégeken keresztül az ölükbe hullott szektorok profitját.

Hej, de jó kis koktél, tegyél bele még egy kis szirupot, de rumot is, Győzőkém! És a „magyar tőkésosztály” tagjai szorgalmasan keverik – persze zöld mentalikőrt is téve még a piros rumhoz – a „nemzetit”. Ugyanakkor élenjáróak a propagandamunkában is, büszkén felemelve a lobogót, amelyen a Magyar Úttörőszövetség jelszava díszlik: „Előre!” De minden koktél hatása elmúlik egyszer, s ha a „nemzetiéből” józanodik ki valaki, az majd nem Budapest határában, hanem Afganisztánban ébred.

A „magyar tőkésosztály” – egyáltalán minden osztály – kialakulásának alapfeltétele az osztálytársadalom, amelynek dinamikája a gazdasági struktúra, a társadalmi tudat és a cselekvés hármasságán és kölcsönhatásain keresztül érvényesül. A „magyar tőkésosztály” homlokegyenest ellentmond az osztály-társadalmiság logikájának és követelményeinek. Effajta képződmény csak olyan társadalomban jöhet létre, amelyben az emberek foglalkozásának vagy piaci pozíciójának az égvilágon semmi hatása sincs arra, ahogyan önmagukat felfogják vagy társadalmi világukat értelmezik – ezt egészen más utakon-módokon teszik, mondjuk, rokonsági vagy vallási kategóriákban –, és egyik sem hozható összefüggésbe egyéni vagy kollektív cselekedeteikkel, amelyek teljesen kiszámíthatatlanok. A „magyar tőkésosztály” és működése tehát az osztályviszonyokat megelőző törzsi korszak irányába mutat, amely szociológiai szempontból nem meglepő, és nem csupán azért, mert a fejlődésben visszaesés is bekövetkezhet, hanem mert minden társadalom strukturálisan, de még inkább tudati rétegeiben magában hordozza régebbi korok tradícióit.

Földeák Iván: Csak a meg nem írt könyvek nem jutnak el az olvasóhoz

Levél jött az interneten orosz íróbarátoimtól, Mihail Siskintől. Kérte, hogy *Ez a háború nem most kezdődött* című írását juttassam el magyar lapokhoz. Örömmel megtettem. Le is hozták. Közben újabb levél jött tőle fotóval, negyvenezer ember előtt beszélt Zürichben, a háború ellen.

„Csak a meg nem írt könyvek nem jutnak el az olvasóhoz” – ez lehetne a mottó parafrázisaként írói hitvallása. Meg kell írni mindent, magadnak és az utókornak, különben értelmét veszti az irodalom, a könyv, összeomlik a Gutenberg Galaxis. Siskin komolyan veszi az írói hivatást. Négy-ötévente jelentet meg egy könyvet – igazgyöngy sem rejtőzik minden kagylóban. Hisz a szó igazában, az olvasók visszatérésében, az irodalom erejében.

Komolyan vette ezt akkor is, amikor fiatalemberként szamizdatot terjesztett, s a pangás, majd az összeomlás esztendeiben nem vállalta a legkisebb megalkuvást sem. Még annak árán sem, hogy családja sínylette meg konok igazságkeresését. Évekig csak formális kapcsolatot tartott fenn édesanyjával, aki még őszintén hitt az eszmében, melynek fia már főként torzulásait látta: a ház lekopott, a hit csökkent. S az anyát éppen az általa támogatott rendszer taszította el, még állásától is meg kell válnia.

Az író egy interjújában elmondta, nem hisz a békefenntartásban, az európai civilizáció exportjában, az európai normák ráerőszakolásában más népekre. Hinnünk kell neki, hiszen Oroszország elmúlt száz esztendejének eseményei ezt igazolják.

Nagyszüleit a forradalom után a kuláktalanítás idején kisemmizik, a nagypapa egy szibériai építkezésen hal meg, ahová nem önszántából ment. A nagymama két fiúgyermekét egyházi iskolába járattja, majd jobb sorsot szánva nekik, felköltöznek Moszkvába. Idősebbik fia, az író nagybátyja a háború alatt német fogságba kerül. Siskin már mint neves író tudja meg, mi lett a sorsa. Bajtársai elárulják, hogy zsidó, s ezért életével fizet. Testvére, Mihail édesapja bosszútól fűtve bevonul a flottához. A legembertelenebb tengeri fegyvernemnél, tengeralattjárón szolgálja végig a háborút. Kitorúlhetetlen nyomot hagy benne. Kétszer tüntetik ki Vörös Zászló Érdemrenddel, de lepleznie kell kulák származását. A nyomasztó emlékek elől alkoholba menekül, a család összeomlik. Fia esküvőjéről, ahol részegen botrányt okoz, úgy kell kivezetni. A magára maradt feleségre hárul Mihail felnevelése.

Az ortodox kommunista anya diplomás gyermeke kilép a nagybetűs életbe. Házmaster, aszfaltozó munkás, majd németet és angolt tanít. 1993-ban a Známja folyóirat neki ítéli oda a legjobb elsőkötetes író díját. Édesanyja rákbeteg lesz. Már a halálos kórral a testében távolítják el iskolaigazgatói állásából a rendszer végjátékában, Andropov idején. Az indok elképesztő, nem tiltotta be diákjai megemlékezését a ma már klasszikusként tisztelt Vlagyimir Viszockijról. A kibékülés elmarad, Mihail csak közömbös szavakat tud váltani vele halálos ágyánál.

1995-ben kiköltözik Svájcba, ahol a bevándorlási hivatal tolmácsa. Siskin elhagyta hazáját, hogy azután minden könyvében föl-földobott kőként visszatérjen Oroszországhoz, elmondja azt, amit gondol sokat szenvedett, győzelmeket és vereségeket átélt hazájáról.

Házasságot köt egy svájci oroszistával. Innentől a siker nem válik meg tőle. „Izmail bevétele” című regényéért 2000-ben megkapja a Könyvkiadók Díját. 2005-ben a „Vénusz hajtincse” nemzeti bestseller Oroszországban és a következő évben neki ítélik a Nagy Könyv díjat. Németül írt Esszéi 2002-ben Franciaországban az év esszékötetévé lesznek. S ekkor jön az igazi nagy mű, a magyarul is olvasható „Levélregény”, ami 2011-ben ismét az Év könyve Oroszországban. Könyvei rendre megjelennek, tanít a washingtoni és lexingtoni egyetemen, 2012/13-ban részt vesz a DAAD Artists-in-Berlin Programban. Napjainkban kedvelt előadó európai és amerikai egyetemeken, tévéállomások műsorában szerepel. Németül, angolul és oroszul írt cikkeit világszerte vezető újságok publikálják.

Siskin pályája töretlenül emelkedett felfelé. Annak ellenére, hogy sajátos és eredeti elképzelései vannak Oroszország jövőjéről. Orosz írónak vallja magát, de 2013-ban úgy döntött, hogy nem vesz részt a New York-i BookExpo könyvvásár hivatalos orosz írói küldöttségében. 2014-ben kijelentette: nem ért egyet a Krim-félsziget annexiójával.

Könyveit folyamatosan fordítják, immár harminc nyelvre, a világ legjelentősebb napilapjai, a The New York Times, The Wall Street Journal, The Sunday Times, The New York Times Book Review, The Guardian, The Independent, Le Monde, Neue Zürcher Zeitung írnak róluk, ahová Siskin is ír. Egyetemeken tartanak művészetét elemző kurzusokat. Krakkóban kötetet szentelnek írásművészetének. 2019-ben németül online essékönyvet jelentet meg sokatmondó címmel: Dead Souls, living Noses. An Introduction into the Russian Culture History címmel (Holt lelkek, élő orrok. Bevezetés az orosz kultúrtörténetbe).

Egyes oroszországi kritikusai a szemére vetik, hogy nem él otthon, könnyű neki, „hazabeszél” a jóléti Svájc-ból. Tévednek, Gorkijtól Bunyinig, Kuprinig sokan maradtak oroszok, függetlenül attól, hol éltek, hol írták remekműveiket.

Mihail Siskin orosz maradt, de egyik interjújában joggal jelentette ki: „ha az orosz irodalom ismét el akarja foglalni a helyét a világban, ki kell törnie elzárkózottságából”. Sokoldalú és eredeti írásművészetével ez neki sikerült.

Mihail Siskin: Ez a háború nem most kezdődött

Ez a háború nem most kezdődött, hanem 2014-ben. A nyugati világ nem akarta ezt megérteni és akkor úgy tett, mintha semmi szörnyű nem történt volna. Az ezt követő években fellépéseimen és publikációimban próbáltam megmagyarázni az embereknek, kicsoda is Putyin. Nem sikerült. Most Putyin valamennyiünknek mindent megmagyarázott.

Orosz vagyok. Népem, országom, és az én nevemben követ el Putyin elképesztő büntetteket. Putyin – nem Oroszország. Oroszország fájdalmat és szégyent érez. Oroszországom, népem nevében kérek elnézést az ukránoktól. És megértem, hogy mindaz, ami ott történik, megbocsáthatatlan.

Minden a svájci sajtóban közölt cikkem után felháborodott levelet kapott a szerkesztőség a berni orosz nagykövetségtől. Most hallgatnak. Talán már csomagolnak és írják a levelet, hogy politikai menedékjogot kérjenek?

Vissza szeretnék térni Oroszországba. De milyenbe? A putyini Oroszországban nem kapsz levegőt – túl erős a rendőrcsizma bűze. Vissza fogok térni országomba. Nyílt levelemben 2013-ban, a Krim annexiója és e háború elindítása előtt, visszautasítva, hogy képviseljem a putyini Oroszországot a nemzetközi könyvvásáron, ezt írtam:

„Egy másik Oroszországot, az én Oroszországomat akarom és fogom képviselni, egy olyan országot, mely megszabadult a hatalmat bitorlótól, egy olyan országot, melynek államszervezete nem a korrupció, hanem a személyiség jogait védelmezi, egy országot, ahol szabad a tömegkommunikáció, szabadok a választások és szabadok az emberek”.

A szabad véleménynyilvánítás Oroszországban már korábban az internetre korlátozódott, de most már itt is működik a katonai cenzúra. A hatalom bejelentette, hogy minden Oroszországgal és a háborúval szembeni kritikus megnyilvánulást árulásnak tekintenek és hadiállapotnak megfelelően büntetnek.

Mit tehet az író? Csak azt, amire képes – érthetően szól. Ha hallgatsz, támogatsz az agresszort. A XIX. században a cár ellen felkelt lengyelek „az ő és a mi szabadságunkért” harcoltak. Most azt ukránok a putyini hadsereggel az önök és a mi szabadságunkért küzdenek. Nem csak saját, de az egész emberiség emberi méltóságát védelmezik. Ukrajna most a mi szabadságunkat és méltóságunkat védi. Segítenünk kell nekik mindennel, amivel csak tudunk.

A putyini rendszer bűne az is, hogy a szégyen foltja az egész országra rávetül. Oroszországot most nem az orosz irodalommal, és zenével, hanem a gyerekekre zúdított bombákkal azonosítják. Putyin bűne, hogy gyűlölettel mérgezte meg az embereket. Putyin menni fog, a fájdalom és a gyűlölet azonban még sokáig megmarad a lelkekben. És csupán a művészet, az irodalom, a kultúra lesz képes legyőzni ezt a traumát. A diktátor előbb vagy utóbb bevégzi aljas, haszontalan életét, a kultúra azonban tovább él – mindig így volt és így lesz Putyin után is. Az irodalom nem foglalkozhat Putyinnal, nem magyarázhatja a háborút. A háborút nem lehet megmagyarázni: miért adnak parancsot egy népnek, hogy gyilkolja a másikat? Az irodalom az, ami szembemegy a háborúval. Az igazi irodalom mindig arról szól, hogy az ember szeretetre és nem gyűlöletre vágyik

Mi vár ránk? A legjobb esetben nem tör ki az atomháború. Nagyon remélem, hogy az őrület nem engedik oda a piros gombhoz, hogy valamelyik beosztottja nem teljesíti utolsó parancsát. De ez talán az egyetlen jó abban, ami ránk vár. Az Orosz Föderáció, mint ország Putyin után megszűnik létezni a térképen. A birodalom széthullása folytatódik. Csecsenföld függetlenné válását más népek és régiók is követik. Elkezdődik a harc a hatalomért. A lakosság nem akar káoszban élni – ismét felerősödik az igény az erős kézre. Még a legszabadabb választáson is – ha ilyenre sor kerül – új diktátor kerül hatalomra. És a Nyugat támogatni fogja, mert megígéri, hogy ellenőrzése alatt tartja azt a piros gombot. És ki tudja, lehet, hogy minden újból megismétlődik.

Déliab

Petőfi Sándor: Dicsőséges nagyurak

Dicsőséges nagyurak, hát
Hogy vagytok?
Viszket-e ugy egy kicsit a
Nyakatok?
Uj divatu nyakravaló
Készül most
Számotokra... nem cifra, de
Jó szoros.

Tudjátok-e, mennyit kértünk
Titeket,
Hogy irántunk emberiek
Legyetek,
Vegyetek be az emberek
Sorába...
Rimánkodott a szegény nép,
S hiába.

Állatoknak tartottátok
A népet;
Hát ha most mint állat fizet
Tinéktek?
Ha megrohan, mint vadállat
Bennetek,
S körmét, fogát véretekkel
Festi meg?

Ki a síkra a kunyhókból
Miljomok!
Kaszát, ásót, vasvillákat
Fogjatok!
Az alkalom maga magát
Kinálja,
Ütött a nagy bosszuállás
Órája!

Ezer évig híztak rajtunk
Az urak,
Most rajtok a mi kutyáink
Hízzanak!
Vasvillára velök, aztán
Szemétre,
Ott egyék a kutyák őket
Ebédre!...

Hanem még se!... atyafiak,
Megálljunk!
Legyünk jobbak, nemesebbek
Őnáluk;
Isten után legszentebb a
Nép neve:
Feleljünk meg becsülettel
Nékie.

Legyünk nagyok, amint illik
Mihozzánk,
Hogy az isten gyönyörködve
Nézzen ránk,
S örömében mindenható
Kezével
Fejeinkre örök áldást
Tetézzen.

Felejtsük az ezer éves
Kínokat,
Ha az úr most testvérenek
Befogad;
Ha elveti kevélységét,
Címerit,
S teljes egyenlőségünk el-
Ismeri.

Nemes urak, ha akartok
Jőjtek,
Itt a kezünk, nyujtsátok ki
Kezetek.
Legyünk szemei mindnyájan
Egy láncnak,
Szüksége van mindnyájunkr' a
Hazának.

Nem érünk rá várakozni,
Szaporán,
Ma jókor van, holnap késő
Lesz talán.
Ha bennünket még mostan is
Megtettek,
Az uristen kegyelmezzon
Tinektek!

Pest, 1848. március 11. előtt

Petőfi Sándor: 15-dik Március, 1848

Magyar történet múzsája,
Vésőd soká nyugodott.
Vedd föl azt s örök tábládra
Vésd föl ezt a nagy napot!

Nagyapáink és apáink,
Míg egy század elhaladt,
Nem tevének annyit, mint mink
Huszonnégy óra alatt.

Csattogjatok, csattogjatok,
Gondolatink szárnyai,
Nem vagytok már többé rabok,
Szét szabad már szállani.

Szálljatok szét a hazában,
Melyet eddig láncotok
Égető karikájában
Kínosan sirattatok.

Szabad sajtó!... már ezentul
Nem féltelek, nemzetem,
Szívedben a vér megindul,
S éled a félholt tetem.

Ott áll majd a krónikákban
Neved, pesti ifjuság,
A hon a halálórában
Benned lelte orvosát.

Míg az országgyűlés ott fenn,
Mint szokása régóta,

Csak beszélt nagy sikertelen:
Itt megkondult az óra!

Tettre, ifjak, tette végre,
Verjük le a lakatot,
Mit sajtónkra, e szentségre,
Istentelen kéz rakott.

És ha jó a zsoldos ellen,
Majd bevárjuk, mit teszen;
Inkább szurony a szivekben,
Mint bilincs a kezeken!

Föl a szabadság nevében,
Pestnek elszánt ifjai!...–
S lelkesülés szent dühében
Rohantunk hódítani.

És ki állott volna ellen?
Ezren és ezren valánk,
S minden arcon, minden szemben
Rettenetes volt a láng.

Egy kiáltás, egy mennydörgés
Volt az ezrek hangja,
Odatört a sajtóhoz és
Zárját lepattantotta.

Nem elég... most föl Budára,
Ott egy író fogva van,
Mert nemzetének javára
Célozott munkáiban.

S fölmenénk az ős Budába,
Fölrepültünk, mint sasok,
Terhünktől a vén hegy lába
Majdnem összeroskadott.

A rab írot oly örömmel
S diadallal hoztuk el,
Aminőt ez az öreg hely
Mátyás alatt ünnepelt! –

Magyar történet múzsája,
Vésd ezeket kövedre,

Az utóvilág tudtára
Ottan álljon örökre.

S te, szívem, ha hozzád férne,
Hogy kevély légy, lehetnél!
E hős ifjuság vezére
Voltam e nagy tetteknél.

Egy ilyen nap vezérsége,
S díjazva van az élet...
Napoleon dicsősége,
Teveled sem cserélek!

Pest, 1848. március 16.

Petőfi Sándor: A szabadsághoz

Oh szabadság, hadd nézzünk szemedbe!
Oly sokáig vártunk rád epedve,
Annyi éjen által, mint kisértet,
Bolygott lelkünk a világban érted.

Kerestünk mi égen-földön téged
Egyetlenegy igaz istenséget,
Te vagy örök, a többi mind bálvány,
Mely leroskad, egy ideig állván.

S mégis, mégis számkivetve voltál,
Mint a gyilkos Kain bujdokoltál,
Szent nevedet bitora szögezték,
Érkezésedet hóhérok lesték.

Megszünt végre hosszú bujdosásod,
Sírba esett, ki neked sírt ásott,
Bevezettünk, s uralkodás végett
Elfoglaltad a királyi széket.

Te vagy a mi törvényes királyunk,
Trónusodnál ünnepelve állunk,
Körülötted miljom s miljom fáklya,
Meggyúlt szíveink lobogó lángja.

Oh tekints ránk, fönséges szabadság!
Vess reánk egy éltető pillantást,
Hogy erőnk, mely fogy az örömláztól,
Szaporodjék szemed sugarától.

De, szabadság, mért halvány az orcád?
Szenvedésid emléke szállt hozzád?
Vagy nem tettünk még eleget érted?
Koronádat a jövőtől félted?

Ne félj semmit, megvédünk... csak egy szót,
Csak emeld föl, csak mozdítsd meg zászlód,
S lesz sereged ezer és ezernyi,
Kész meghalni vagy diadalt nyerni!

S ha elesnénk egy szálig mindnyájan,
Feljövünk a sírbul éjfél tájban,
S győztes ellenségednek megint kell
Küzdeni... kísértő lelkeinkkel!

Pest, 1848. március 27-e előtt

Petőfi Sándor: Föltámadott a tenger

Föltámadott a tenger,
A népek tengere;
Ijesztve eget-földet,
Szilaj hullámokat vet
Rémítő ereje.

Látjátok ezt a táncot?
Halljátok e zenét?

Akik még nem tudtátok,
Most megtanulhatjátok,
Hogyan mulat a nép.

Reng és üvölt a tenger,
Hánykódnak a hajók,
Súlyednek a pokolra,
Az árboc és vitorla
Megtörve, tépve lóg.

Tombold ki, te özönvíz,
Tombold ki magadat,
Mutasd mélységes medred,
S dobáld a fellegekre
Bőszült tajtékodat;

Jegyezd vele az égre
Örök tanúságúl:
Habár fölül a gálya,
S alúl a víznek árja,
Azért a víz az úr!

Pest, 1848. március 27-30.

Petőfi Sándor: A gyáva faj, a törpe lelkek...

A gyáva faj, a törpe lelkek,
Kik nem szégyenlik magokat
Sápadni, ha kezemben a lant
Egy-egy merészebb hangot ad,
Ha a közelgető viharnek
Megérint hírmondó szele,
S dalom, mint elkapott madár, a
Földről magasba száll vele.

A vész csak készülőben van még,
És nem szakít le egyebet,

Mint ajkamról egy-egy hangos szót,
A fákról egy-egy levelet;
Hah, majd ha minden erejével
Fog dúlni és üvölteni,
S szívem mélyét forgatja föl s a
Fát gyökerestül tépi ki!

Mit mondotok, mit tesztek akkor,
Ha a világnak sarkai
Földindulástul, mennydörgéstül
Tőből meg fognak ingani,
Ha összevesz, mint négy vadállat,
És pusztít mind a négy elem,
S én vérbe mártott lantomat majd
Véres kezekkel pengetem!

Pest, 1848. május

Szepes Erika: Mókus

A párás hőség tömbjében hirtelen meglibbentek a megejtő szépségükben már az ősz közeledtére intő, rozsdaszínű levelek.

– Egy kis szél! – sóhajtottam, pedig nem az volt: a barnásvörös lomb közül kidugta fejét egy rőt mókus, majd kecsesen és gyorsan, mint egy kötél-táncos, bozontos farkát maga után lengetve, átfutott a kerítés tetején, egyenest bele egy másik, ősziessen tarkálló bokorba, és eltűnt, teljesen belesimulva a cinkosan befogadó lombokba.

– Milyen fürge! Milyen szabad! – gondoltam, vagy inkább éreztem, mert az átsuhanó állatka látványa nem arra ösztönzött, hogy megfogjam vagy diót adjak neki, hanem – teljesen érthetetlenül – fájdalmasan belém hasított.

– Miért fáj nekem a mókus könnyed, szellős áttűnése? – csodálkoztam különös érzésemem, és megpróbáltam sorra venni a mókusokkal történt összes találkozásomat.

Az első kétségtelenül Misi mókus volt, Tersánszky Józsi Jenő minden korszakbéli minden gyerek kedvenc hőse, aki elsőként a mókusok közül merészelt szembeszállni a kötetmekkel, a szabályokkal, a mókustársadalom általános működésével. Hétéves forma lehettem, amikor történetét számtalanszor végigolvastam, irigyeltem bátorságát, eszét, furfangjait – körülbelül olyan képet formáltam róla, mint jó néhány évvel később Odüsszeuszról, akit szintén mindig úton láttam hajójával, aki mindig győzött eszével és bátorságával. Szinte azonosítottam őket egymással:

Misi mókusnak az volt Krokó, ami Odüsszeusznak Polüphemosz, az állatkereskedő ketrecében úgy volt fogoly, mint Odüsszeusz Kirkénél, úgy csábíthatták volna el Misit az Örökké Termő Fák, mint Odüsszeuszt Kalüpszó. A kis hőst vitte-vezérelte Odüsszeusz kíváncsisága, esze, majd bölcs belátása és honvágya az ő kis hajóját is hazaröpítette. Hétévesen az első számú hősem kétségtelenül Misi mókus volt.

Talán ez sugallhatta, hogy amikor kineveztek őrsvezetőnek, és nekem kellett nevet adni az őrsnek, a Mókus név jutott eszembe. A csupalány őrs visongott, röhögött, lehülyézett, hogy nekik milyen komolytalan őrsvezetőjük van, de végülis ízlelgették, kóstolgatták a nevet, és hozzászórtak, megtetszett nekik. A névválasztás már csak azért is jól sikerült, mert nem volt nehéz megtalálni a hozzá illő őrsi indulót, amit rögtön ordibálni is kezdtünk – általában hamisan, egyesek dörögve, mások éretlen kis hangjukon cincogva, de ha a dallam kisiklott is, a szöveg egyértelmű volt: „Mint a mókus fenn a fán, az úttörő oly vidám...” Őrsi indulónkkal első lettünk az „Őrsi indulók” címen meghirdetett csapatversenyen, és az egész Hernád utca tudta, hogy ha kék köpenyes leánysereg, lengő, szőke lófarkakkal, szétálló, masnis copfokkal, kipirult arccal végigvonul rajta, és ordít valamit egy mókusról, az csakis a Mókus őrs lehet. Zászlót is kellett készítenünk: a világoskék, fektetett pajzs alakú vászon közepét piros-fehér-zöld csík metszette, rajta álló mókus, kezében dióval. Vagy mogyoróval. Mindenki másképpen látta azt a kis, drapp görcsöt, amit a mókus a szája előtt szorongatott.

Úttörő életünk legizgalmasabb eseménye a nyári táborban kötelező éjszakai riadó volt. Nem volt igazi riadó, mert mindenki tudta, hogy lesz, tehát ébren és izgalommal vártuk, hogy a csapattanácselnök jelt adjon az első támadásra: a két ellenséges őrs tagjai kúszásba, mászásba, indiánszökellésbe kezdtek, hogy különféle gáztettek után (száradó zoknik heverték párjuktól elválasztva és szétdobálva a körletben, a még álomban szendergők arcát fogkrémmel mázoltuk be – a gonoszabbak ezt cipőpasztával tették, a könnyű súlyúakat pokrócba tekertük és átszállítottuk az ellenséges táborba – ha jól meggondolom, derekas katonai kiképzést kaptunk) el kellett jutni az ellenfél zászlórúdjához és megkaparintani róla az ellenséges őrs zászlaját. Persze az ő céljuk is ez volt. De mi nem adtuk! A kis mókusos zászlónkat! Dehogyan adtuk! Mintha nem is lány őrs lettünk volna, dühödten verekedtünk, rúgtunk, haraptunk, boksztunk, de a zászlót azt nem adtuk! Viszont a Kakukk őrsét sikerült eloroznunk, elrejtettük, és csak másnap reggel, a zászlófelvonáshoz szolgáltatottuk vissza, hogy legyen mit a Kakukk őrsnek felvonnia. De közben diadalittasan ordítottunk: – A Mókus legyőzte a Kakukkot! A Mókus legyőzte a Kakukkot! – ami ugyan nem volt valami nagy győzelem, és főként nem volt köze egy valóságos harchoz.

A mi iskolánkban minden évben szokás volt – de talán az egész országban is –, hogy november 7-e tiszteletére, ünneplőbe öltözve: fehér ing, sötétkék alj, úttörőnyakkendő, elmentünk a legközelebbi moziba, amit erre az alkalomra az iskola kibérelt, és kizárólag szovjet filmek vetítésére utasított. Az „ötvenhatos események” után az első film, amit láttunk, a *Szállnak a darvak* volt. Előre sejtettük, korábbi évek tapasztalatai alapján, hogy mekkora háború lesz, hány katona fog meghalni, hány tank fog bedübörögni, szembefordulva velünk, mintegy nekünk rontva, repülnek az égbe a Sztálin-orgonák, ahogyan az minden eddigi filmben lezajlott.

Itt most azonban valami más történt. A főhőst, Boriszt – Alekszej Batalov játszotta – felhőtlenül boldog szaladgálásban és meghitt sétálgatásban láttuk szerelmével, Veronikával, akit Mókuskának becézett – Tatjana Szamojlova játszotta –, lépcsőkön futkároztak fel és le, Veronika szoknyája minden lépésnél lebbent, Borisz gyönyörködve nézte. De boldogságukba betört a

háború, mert Borisz önként jelentkezett és behívták. Búcsúzóul ajándékot hagyott Mókuskának a szomszéd néninél: egy kis zacskó mogyorót, benne egy kis mókussal és egy levélkével. Veronika szülei meghaltak, Borisz szülei – felelősségteljes orvos apja és komoly tekintetű anyja – mint fiuk menyasszonyát befogadták, ott élt köztük, de velük élt Borisz unokabátyja, Mark is, aki zongoraművészetére való tekintettel mentesült a katonai szolgálat alól. Borisz távollétét kihasználva szemet vetett Veronikára, – a lány ferde vágású fekete szeme csak úgy villogott a gyűlölettől, ami nem csak a kellemetlen és terhes udvarlásnak szólt, hanem annak az általa léhának tartott magatartásnak is, amellyel Mark kijárta, hogy ne vigyék el katonának, míg Borisz önként ment a hazát megmenteni. Mark, hogy ne kelljen sokat fáradoznia az udvarlással, kicsalta a szomszéd nénitől a mogyorós zacskót, de Veronika rá se hederített, bevágta egy fiókba. Boriszról sokáig semmit nem tudtak, és amikor Borisz halálhírét vették, Veronika feladta Markkal szembeni ellenállását. Még a mogyorós zacskót is elővette, kiemelte belőle a mókust és az alá bújtatott levelet: „Az én Mókuskámnak.” Veronika megrendült. A film káprázatos precizitással játszotta egybe Veronika megrendülését és Borisz halálát, jelezvén egyidejűségüket. A fiút egy nyírfaedőben érte találat, forogni kezdett vele a világ, a rendező jóvoltából valóban körben forogtak a fák, a foszladozó felhők, és a haldokló utolsó víziójában keveredtek, egymáson áttűntek a múlt szép emlékei – Mókuska, a tervezett menyegző: Mókuska esküvői ruhában, virágok, tavasz – és az eljövendő nihil. Borisz a nyírfába kapaszkodva, körforgásában egyre lejjebb és lejjebb csúszik, míg földet érve meghal.

Ez a haldoklás és halál talán a legszebb – mindenestre a legelső – filmes élményem volt. A záró képsorokon a háborúban ápolónőként dolgozó Veronika hatalmas virágcsokorral szalad a sérült, rokkant, vagy ritkábban egészségesen visszatért katonák között, és osztja szét a – lelkében Borisznak szánt – virágokat.

Mintha az én összes mókus-élményemet, a hozzájuk fűződő szabadon szárnyalás-vágyamat öntötte volna szavakba, képekbe, ritmusokba a Szépirodalmi Kiadóhoz beadott kötetével, akkor még ismeretlenül a később barátommá lett költő, aki verseit *Mókuskerék* cím alatt gyűjtötte össze. A cím könnyen belátható szimbóluma életünk folytonosan ismétlődő, önmagába visszatérő, kényszerű cselekvéseinek. Ezt Láng Éva hatványozottan élte meg: a mások által könnyedén hajtható kerékre ő ólomsúlyokat rakott, hogy azzal nehezítse küzdelmét, másokénál gyötrelmesebb rutinját. Ha családja kora reggel, hatkor kelt, ő felkelt négykor, hogy tiszta abrosszal terítsen, meleg ételt tálaljon már reggelire is; napi ötször állt mindenki rendelkezésére terülj-terülj asztalkája, „hogy senki ne maradjon ellátatlanul” – mondogatta állandóan. Egy Láng Évánál elköltött étkezés órákra megszüntette az ember szellemi tevékenységét, és arra kényszerítette, hogy csak az emésztésre koncentráljon. A lakás parádésan tiszta és antik tárgyakkal díszített, ezeket talán túlszűfoltan helyezte el egymás mellé Éva a sötétbarna koloniál szekrények polcain: már-már hasonlított egy régiségkereskedésre – de ezáltal volt hamisítatlan hangulata. Szemünk láttára végezte a háziasszony kötelező munkáit – felsőfokon, mellette verseket írt, amiket a lakoma végeztével kántálva, fojtott hangon, fel is olvasott –, ezek mind magas színvonalú, kidolgozott alkotások voltak. A minőségből nem engedett, belső kényszerét neves rokonainak rá nehezítő híre is növelhette: a kor három kiemelkedő esztétája, Elbert János, Molnár Gál Péter és Ungvári Tamás voltak unkatestvérei.

Segített mindenkinek, mindenkor, mindenben, amiben tudott. És boldogtalan volt – én azt hittem, hogy a háború okozta be nem gyógyuló sebek miatt, vagy csak emiatt a lélekölő, körben forgó élet miatt, amit a *Mókuskerék* verseiben megírt. Depressziós és mániás fázisai

kiismerhetetlenek voltak, okukat csak sejtthettük, vagy azt hittük, hogy sejtjük. Aztán egyszer, egy hangverseny szünetében, – már jócskán benne jártunk a 21. században –, unokatestvérétől megtudtam, hogy velem egyidős lánya, nyolc évi betegség és szenvedés után, agydaganatban meghalt 54 évesen. Éva mindent tudott, és képes volt titokban tartani. A Mókuskereket ezzel a súllyal is terhelte. Az ő Mókuskereke hihetetlen kínokat görgetve forgott, forgott, míg Éva eltemette élete egyetlen szerelmét, a férjét is, és egyedül maradt minden fájdalmával. Akkor már intézetben lakott. 2005-ben, nyolcvanadik születésnapján hívtam fel, hogy gratuláljak neki – most, hogy ezt írom, érzem, milyen álságos lett volna ez a gratuláció, de ő megoldotta. Már nem engedett szóhoz jutni, szép szavakat mondani, csak hallgattam, ahogy mormolja: forog a kerék, forog a kerék, még meddig forog a kerék? Az övé ezután már nem sokáig forgott: még megérte 2006-ban az 56-os „események” rosszlelkű állami ünnepeit meg az azokat kísérő fenyegető randalírozásokat, és akkor úgy döntött, hogy neki elég volt a mókuskerékből és az álszabadságból. Szabad akaratóból halt meg.

56 napfényes októberét az osztály tanulói sokféleképpen élték meg és adták elő: attól függően, ki mit hallott otthon, azt szajkózta tovább az osztályban. Az események lényegéről – azt hiszem – egyikünknek sem volt fogalma, hiszen tíz évesek voltunk. Azt érzékeltük, hogy szüleink nem, vagy csak sokkal kevesebbet járnak dolgozni, az utcákon mindenfelé vér folyik, és halottak, sebesültek fekszenek szerte a városban. Az élelmiszer mindenütt kifogyóban. Hogy kinek kell drukkolni? Ki vív élet-halál harcot a zászlóért? Most már nem a Mókus őrséért, hanem a lyukas közepűért, – és miért is vágják ki a közepét? A hajdani éjszakai riadó mégsem volt elégséges felkészítés az igazi harci helyzetekre. Ide kevés volt a fogkrém meg a cipőpaszta. Aztán, hogy ne lássunk, ne halljunk, ne beszéljünk, leköltöztünk a pincébe, földi életünk rontott alvilágába. Hosszú ideig fény és levegő nélkül éltünk.

Miután feljöttünk, nélkülünk és hozzájárulásunk nélkül – ezt később is nehéz volt megszokni, hogy helyettünk és felettünk döntik el a dolgokat és sorsunkat – másmilyen világ épült. Hogy milyen, azt még nem lehetett megítélni. A tanítás elkezdődött, a tél elmúlt, és eljött a tavasz legszebb ünnepe, március 15-e.

Boldogan indultam otthonról, bár kissé csípős volt még a reggel, ezért anyám a fehér ing alá egy kis fehér trikót is rám adott. Sötétkék rakott szoknya, fehér térdzokni, ami fölött fázott a combom, és úttörőnyakkendő. Ahogyan azt az ünnepekkor megszoktuk: szélről lengedeztek a zászlók, pattanásig feszültek a rügyek és az éledő tavasz illata töltötte be a csúnyácska hetedik kerületi utcákat. Beléptem az osztályba. Döbrent csend támadt, mindenki rám meredt. Nem értettem, mi a bajuk velem. Aztán hárman nekem rontottak, egyikük letépte a nyakkendőmet, majd odahurcoltak a fogashoz, ketten tartottak, a harmadik a nyakam köré tekerte a nyakkendőmet, és megemeltek, hogy a nyakkendő elérje velem a fogast. Szép, jó nagy nyakkendő volt, korallszínű selyem, amit az orosz levelező partneremtől kaptam. Hát most jól megszorították vele a nyakamat, és felfeszítettek a fogasra. Már nehezen kaptam levegőt, beszélni sem tudtam, pedig meg akartam kérdezni, miért teszik ezt velem. És amikor már végképp belém szorult a hang, elkezdtem énekelni, mert azt gondoltam, hogy amíg énekelni tudok, nem fulladhatok meg.

– Mint a mókus fenn a fán – kezdtem rekedten, hamisan.

És akkor, életemben először, de lehet, hogy utoljára, hálát adtam a szüleimnek, hogy olyan dagadtra hizlaltak, mert a fogas nem bírta el, letört, és én a földre estem. Még mindig jött valami nyikorgás a torkomból: – az úttörő oly vidám..., de már nem bírtam tovább. Onnan, a földről

néztem körül az osztályban, mi is történt, miért történt. És onnan láttam, hogy csak nemzeti színű zászlókkal van díszítve, – most kezdett derengeni, hogy az utcákon sem lobogott vörös zászló, és hogy senki máson nincs nyakkendő. *Ez* az ünnep erre kötelezett volna engem is, de én a „három tavasz” emlékével indultam el otthonról.

A kerítésen futó mókus láttán elszorult a torkom, felkavart az ő könnyed, elegáns szabadsága, amiből mi – hajtván ki-ki évtizedeken át a maga mókuskerekét, ellenszegülve vagy megadással – csak ritkán részesülünk. De tudtam: az én szabad mókusomat nem lehetne belekényszeríteni egy mókuskerékbe, ahogyan az állatkereskedő tette volna, mert újra meg újra megszökne. Mint Misi mókus.

Paládi Zsolt: Egy szerény reklám

Nincs elképzelése a jövőjéről? Kevés vagy semmilyen iskolával nem rendelkezik? Nincs szakképzettsége és nem ért semmihez? Megbízhatatlansága vagy szenvedélybetegsége miatt nem alkalmazzák? Ne essen kétségbe! Van az Ön számára egy remek ajánlatunk! Tanuljon tovább egy gyorsan fejlődő iparágban, mely folyamatos növekedést produkál! Legyen tagja egy nemzetközi gárdának, ahol sok fiatal és energikus embert ismerhet meg!

Vagy talán Ön is egy unalmas irodában szeretne szenvedni, undok kollégák és unalmas akták között? Szívesen nevetne együtt a többi kreténnel a főnök hülye viccein? Szeretne évekig várni az előléptetésre vagy idős kollégájának bekövetkező halálára szeretne bazírozni? Ugye, nem. Ennél jobb ajánlatunk van Önnek!

Ha a legszínvonalasabb képzésben szeretne részt venni és a legdinamikusabban felívelő pályát szeretné befutni, iratkozzon be a Bűnözők Egyetemére! Szakmailag felkészült tanáraink a legkorszerűbb módszerekkel segítik Önt a pályáján. Olyan praktikus ismereteket adunk tovább, amelyeknek a való életben hasznát veheti akkor is, ha nem lesz bűnöző. Programunkon részt vehet mindenki, aki elegendő elszántságot és erőt érez magában a szakma gyakorlására és remekül tud másokkal együtt dolgozni egy multikulturális közegben. Külföldi vendégszereplésre minden évfolyamban biztosítunk lehetőséget. Világot szeretne látni? Mi nem ismerünk határokat! Komolyan vesszük a határok átjárhatóságát és élünk a nekünk adott lehetőségekkel. Velünk megismerheti Európát és több országban is felveheti a tetemes összegű jóléti segélyt. Népszerű szakunkon, a szociális juttatásokkal való visszaélés szakján óriási a túljelentkezés, de bátran ajánljuk a zsebtolvajlás, a lányfuttatás, az embercsempészet, a kábítószer-terjesztés és fehérgalléros bűnözés szakunkat is. A nélkülözhetetlen ismereteket terepgyakorlatok során sajátíttatjuk el diákjainkkal. Minőségbiztosítási rendszerünket a legkiválóbb orosz, ukrán és csecsen intézetek hitelesítették. Gazdasági térdnyerésünk mindenki számára nyilvánvaló. Vajon melyik üzletben tehet szert Ön százszázalékos haszonra? Eláruljuk: egy gramm kokainon százszázalékos haszon van! Vajon melyik árut lehet többször is eladni? A futtatók tudják a helyes

választ: egy lányt számtalanszor lehet eladni.

Repertoárunk széles, ismerkedjenek meg néhány volt hallgatónkkal, akik széles spektrumú képzésünk eredményeképp ma európai hírnévnek, exkluzív megbízatásoknak és kitüntetéseknek örvendenek.

Sesztakovics Fedor, likvidátor:

Egyszerű bérgyilkosként kezdtem és most a legnagyobb orosz megrendelésekért felelős likvidátor menedzser-igazgató vagyok Moszkvában, egy multinacionális cégnél. A Bűnözők Egyetemén tanítottak meg arra, hogy élvezzem a munkám.

Zombori Yvett, könyvelő:

Sohasem ismerhettem volna meg olyan behatóan a kettős könyvelés rejtelseit, ha nem a Bűnöző Egyetemen kaptam volna a megfelelő oktatást. Hála fáradhatatlan tanárainknak ma a kiskapuk keresésének mestere vagyok.

Bátori Bódog, stricikli:

Az egyetemen nem csak azt tanultam meg, miként tárgyaljak a konkurenciával és az ügyfelekkel, hanem azt is, hogyan bánjak a lányokkal. Pszichológia tanulmányaim segítségével az emberileg nehezebb esetekkel is zöldágra tudok vergődni.

Fátyol Zoárd, házasságszédelgő:

A mi szakmánkban alapvető, hogy jó benyomást tudjunk kelteni. Az apró részletekre is figyelniük kell, és soha nem szabad figyelmen kívül hagynunk, hogy szolgáltatást nyújtunk. Ezt tudásították bennünk a Bűnöző Egyetem szakértői.

Csatlakozzon hozzánk máris, most kuponkedvezményrel félévente csak százezer forint, amit Ön pár hónap alatt lelophat másoktól. Higgye el, megéri!

Karinthy Frigyes: Pékmester

Miért vitték tulajdonképpen tébolydába Fischer Zsigmond pékmestert?

A riportanyagból, ami itt fekszik előttem, világosan össze lehet állítani az esetet, nem kell semmit hozzátenni, és nem kell elvenni belőle semmit.

De le kell írni és meg kell írni, úgy, ahogy történt.

Ezt, hogy meg kell írni, kénytelen az ember *külön* hangsúlyozni ezúttal. Kénytelen pedig azért, mert a fennálló, majd hogy azt nem mondtam, törvényes orvostudomány szerint az eseten semmi különösebb megírni vagy kiemelni való nincsen: a fennálló, törvényes orvostudomány szerint Fischer Zsigmondot azért vitték tébolydába, mert megőrült – ez klinikai ügy, a stílus, ahogy

foglalkozni kell vele, a klinikai kórképek szaknyelve, úgynevezett *anamnézis*. Amikor tehát nem klinikai szaknyelven, hanem egyszerű emberi szaknyelven írom le az esetet, vagyis *úgy, ahogy történt* – tisztában vagyok vele, hogy vétséget, legalábbis kihágást követek el a fennálló, törvényes orvostudomány ellen.

A tudomány fennálló törvényeit (jól tudja mindenki, aki ismer) lelkesen és hívő hittel tisztetem. Ha most mégis kivételt teszek, teszem azért, mert éppen az elmebajjal szemben a tudománynak csak a rendelkezései és ítéletei világosak, indokolásai nem egészen azok. Hogy valaki elmebeteg (a paralizist kivéve), azt objektíve, az agyállomány és idegállomány elváltozásából „ma még” (ahogy mondani szokták) nem lehet megállapítani – nem lehet, még utólag, kórbonctanilag sem. A tudomány kénytelen megelégedni bizonyos cselekedetekkel, amik valóban rendellenesek. Ezekből diagnosztizál. Vagyis tulajdonképpen, a tudomány sem tesz egyebet, mint hogy *leírja*, milyen különös és rendellenes cselekedetek történtek.

Nos hát, én is csak azt teszem.

Az történt, hogy Fischer Zsigmond pékmester egy idő óta rendkívül nyugtalan volt. Nyugtalanul „viselkedett” ahogy környezete mondja – fel és alá járt, ingerült, szórakozott volt. Ez a nyugtalanság ugyan, szerény nézetem szerint, csak akkor feltűnő, ha felteszem, hogy a pékmester csak úgy, minden ok nélkül volt nyugtalan. A környezete szerint ok nélkül volt az, mert hiszen a bolt jól ment, a pékmesternek vagyona volt, család egészséges, a pékmester gyomra rendben van. Mihelyt azonban felteszem, hogy a pékmester valami *egyéb* ok miatt volt nyugtalan, mint pénz, család és gyomor: akkor a szórakozottság és ingerültség egyáltalán nem természetellenes. Tegyük fel, hogy a pékmester tűnődött, töprengett valamin. Ha az ember tűnődik és töpreng valamin, akkor nagyon természetes, hogy szórakozott – az volna természetellenes, ha nem volna szórakozott.

Nos tehát, hogy a pékmester *csakugyan* töprengett és tűnődött valamin, az csakhamar kiderült. Családja ugyanis, nyugtalanzkodván miatta (érdekes! szóval a család is nyugtalan volt, mégsem vitték a családot tébolydába!), pihenni küldte a pékmestert Purkersdorfba. Purkersdorfból visszatérve, a pékmester látszólag nyugodtabb is volt, már nem szaladgált fel és alá.

Vagyis már nem töprengett és nem tűnődött.

Sokkal nagyobb baj volt.

A pékmester *cselekedni* kezdett.

Egy reggel körlevelet nyomtatott ki a környező lakossághoz, amelyben bejelenti, hogy olcsóbban, lényegesen olcsóbban akarja adni a kiflit és zsemlyét – rá akar fizetni a kiflire és zsemlyére, csaknem ingyen akarja adni. Meg is indokolta, hogy miért: azért, mert segíteni akar az emberek nyomorúságán.

S hogy a „téboly logikája” még teljesebb legyen: a pékmester fogta magát, és személyesen megindult, kosárral a kezében kihordani és szétosztani a kiflit.

Ekkor vált nyilvánvalóvá, hogy az eset megérett a tébolydára.

Mert lássuk csak.

Ha a pékmester például Napóleonnak képzelte volna magát, és kiáltványt intézett volna a fasisztákhoz – tisztára a kiáltvány fogalmazásán múlik, hogy becsukják-e (esetleg tébolydába,

esetleg börtönbe) vagy vezérnek nevezik ki. Ebben az esetben még erősen ingadozott volna a diagnózis. Már valamivel veszélyesebb lett volna a helyzet a tébolyda irányában, ha a pékmester például hentesmesternek képzelte volna magát – a hentesmesterség elég határozott, hozzáértést követelő valami ahhoz, hogy a hentesmesterek megállapíthassák ebből a rögeszméből a pékmester örültségét.

Az adott esetben azonban, ismétlem, egész biztos volt a tébolyda.

A pékmester ugyanis pékmesternek képzelte magát.

Pékmesternek képzelte magát, a szónak egész eredeti és valódi értelmében, mely szerint pékmester az az ember, aki a kiflire és kenyérre éhező emberek számára kiflit és kenyeret süt, hogy ne éhezzenek.

Hát ez volt az, amin a pékmester tűnődött és töprengett, egész addig, míg haza nem tért Purkersdorfból. Ha tovább töpreng és tűnődik és *nem teszi meg azt, amire tűnődés és töprengés közben rájött*, talán soha nem derül ki róla, hogy tébolyodott.

Mert a tébolyt addig, míg agyállományi elváltozást kimutatni nem lehet, kénytelenek vagyunk egyelőre így definiálni: örült az, aki *megteszi*, amit gondol, akkor is, ha azt *nem szokás* megtenni abban a korban és azon a helyen, ahol az illető él – örült az, aki úgy cselekszik, ahogy jónak látja, akkor is, ha azzal önmagának vagy másnak azon a helyen és abban a korban bajt okoz.

A pékmester is érezhette, hogy vele valami baj van, valami nagy baj történt vele, amikor megindult abban az irányban, amit a belátása és értelme és érzése kijelölt.

Azt olvasom, hogy mikor a mentők eljöttek érte, nem hökkent meg, nem csapott lármát, nem ellenkezett. Mosolyogva bölintott, majdnem felszabaduló sóhajjal. A kezét nyújtotta, és csakhamar kiderült, hogy nagyon jól tudja, hová viszik, várt rá, számított rá.

– Nagyon örülök, hogy elvisznek a Lipótmezőre – mondta –, az egy csendes hely, jól kialhatom magam, úgymint olyan álmos vagyok.

Aludni akart a pékmester, mint aki rájött, hogy valamit elhibázott, ugyanakkor, mikor egy másik hibát, egy élet hibáját, jóvá akarta tenni.

Nem meghalni, csak aludni.

Pénteki napon vitték be.

Nem használom fel az olcsó, ízléstelen hasonlatot, bármennyire kínálkozik. Ama Mesterrel, aki egyebek közt pékmester is volt, mikor öt kenyérrel ötezer embert lakatott jól, holott abban az időben és azon a helyen az volt a megállapodás, hogy öt kenyér csak öt embernek elég.

Csak annyit, hogy vannak jelek, amik azt mutatják, hogy isteni lelkének legmélyén is rendjén valónak érezte a szörnyű félreértést, a képtelen és gonosz ítéletet, „mely meg volt írva eleve”. Mert ez a képtelenség és ostobaság és félreértés rendet teremtett és békét az ő lelkében, ahová valami halvány, derengő kis gyanú fészkelte be magát, önmagával szemben, egy nappal előbb, mikor a hús ligetben így szólt a lelkében támadt kísértetnek, „mégis, ne úgy legyen, ahogy én akarom, hanem ahogy ő akarja”.

Ezt a gyanút, hogy a jó cselekedet *mindig* és *mindeniütt* jó cselekedet-e valóban – egy módon lehet csak eloszlatni: aludni egyet rá. Aludni, esetleg három napig, esetleg háromszáz évig, esetleg

háromezer évig.

A Megváltás történetében, úgy érzem, túlhangsúlyozza korunk a keresztet, a feltámadás rovasára.

Deák Mór: Örnapló

Gőgöd
kevelységed
büszkeséged oda
órt állsz éjszakánként
egy esőverte portán
nézed ahogy Isten szeméből
könny csordul
Érettünk
szívünkig elázott gyermekeiért

nem nem ezt akarta Ő
és nem nem ezt akartuk mi sem
de a büszke nemekből
megalkuvó kis igenek lettek
és már senki nem jajdul föl
ha tűkkel szurkálják a szemét

a végítélet fénylő kardja
rozsdás vasdarab a fuldokló
óceánok mélyén
s a harsona hangja a petpalackokban
be van építve a műanyag zenékbe

meredjünk
mereven
villódzó jelenünkre
képernyőn jobban mutat
saját halálunk is
magasztosabb az üvegház
alá kényszerített salátalét

a jövőjére mindig is vak fajnak

ellenőrizd a járatszámokat
s ne szólj
ha sérülést látsz
ezen a hosszú szerelvényen
úgyis mindig azt mondják
károgsz
minek károgni
rekedt vagy s a tollad fekete

ez az ötvenkilences járat
egyébként is elég régen szolgál már
ideje lecserélni
felújítani nem érdemes
tiltakozni úgyse fog senki

a huszonnegyedik óra is lejár
s eljön a váltásvezető
hazamehetsz
ha valaki vár
s nem tudható
hogyan vajon ki lehet ő

Ádám Tamás: J. A. feszítése

Előtted omló tűzfalak, nem ad
vizet az utcai kút. Csillagok szúrnak
didergő éjszakán. Hajnali
homályban lassú pantomim.

Kopott íróasztalodra hajtod fejed,
kialvatlanul ébredsz, az írógép harapása
sem a régi. Indulni készül, mégis marad
a cselédszoba rézágya.

Egyre kisebbek, követhetlenebbek

a bőrdre írt betűk. Szakadó vásznak
dörzsölnek. Feszülsz és feszítenek.

Lisztharmat hullik a semmibe,
sebek nyílnak, csontpor szítál.

Ádám Tamás: J. A. szép szava

A születéskor sok név fogant,
a kalapban a hat változat ugyanaz.
Pihekönnyű, irányított sorsolásból
Szép szó fakadt. Sodró folyó. Irat.
Gondolat-csaták színtere.

Nem fölcicomázott kifejezés,
iszapból szakított csizma, kalapot verő
gally, széles szárnyú madár az égen.

Költők szédelegnek a keskeny
körfolyosón, táskájukat hártvás
papírok húzzák. Az eresz alatt
megroppan egy fecskefészek,
szikkadt sár szakad fejükre.

Csupasz szerkesztőségi szobádban,
méred a végtelent. Egyik kezed
az írógépen, a másikkal masnit
kötsz sínekből, jön az utolsó ütközet.

Földeák Iván: Magyar, magyarabb, legmagyarabb...

Már az éjszakája nyugtalanul telt. Szokása szerint félidőben, hogy megszabaduljon teste folyadékfeleslegétől, kibotorkált az emeleti fürdőszobába, majd miközben a sötét galérián visszafelé lépdelt, ismét elfogta az a különös érzés, ott, a szíve táján. Nem szorongás volt, nyomás, valami kaparó csiklandás. A kétkedés, a vívódás jele. Visszabújt a takaró alá s próbált aludni.

– Hát ez is megtörtént – ébredt a kétségbeejtő gondolattal reggel, miközben talpával a papucsot kereste az ágya mellett. Úgy érezte, hogy valamiképp számot kell vetni életével. Örökösen ott lebegett előtte a mindent romba döntő sor, „a legmagyarabb magyar a székelly”. Valamit elveszített, valamit elvettek tőle, visszavonhatatlanul. Tehát ő nem igazán „magyar” magyar. Van nála magyarabb.

– Ugyan hol rontottam el? Talán nem lett volna szabad belépnem az úttörők közé? De hiszen több ezren, százezren voltunk. Igaz, az ő bűne nagyobb, őrsvezető lett, a Tigris őrsöt vezette. Írta a kirándulási naplóját, ő szerezte be a festett tigris zászlót. Neki kellett feldarabolni a kirándulásra kapott szalámit és kenyeret, lehetőleg egyenlően, nehogy valakit megkisebbiten. Inkább magának szelt kevesebbet. S nála indult a riadólánc, amivel elérte, hogy a kis csapat alig félóra alatt már ott volt az iskolában. Igen, tiltakoznia kellett volna az erőszakos marxista propaganda ellen. Csak éppen nem volt ilyesmi. Megtanult sátrat verni, csomót kötni, tüzet gyújtani, volt főzőverseny. Együtt kergették a bőrt a tanárokkal. Klottgatyában és gumitalpú, vászon felsőrésű tornacipőben. Az ő paprikás krumplija a főzőversenyen nem főtt meg a satnya tüzecke felett, de az íze – hála az anyjától kapott házi kolbásznak – jó volt. Emlékezett a szomszéd Horváth bácsira, aki proliból lett főmérnökként teherautót és munkásokat kölcsönzött a balatoni nyári táborhoz. S kazánt is, melyben fával melegvizet forraltak s a fém vályúban mosdani is lehetett. Bár a Balaton után nem nagyon kívánták. És voltak derék anyukák – nem a marxista ideológiától üzve – akik önként főztek a konyhán.

Talán nem kellett volna elmennie abba az úttörőtáborba sem, ahol Olivér tanár úr, a tornatanár, miközben őrséget ült a tábortűznél, „elrabolta”?

„Ne félj” – nyugtatgatta, miközben ráhajított egy pokrócot. Nem félt, megismerte a hangját. Együtt rohantak a cserjés felé, ahol bekötözte a takaróba s kérte, kiabáljon hangosan. A beriadóztatott tábor lakói izgalmas kutatás után találtak rá. A „rablás” valós történetét sohasem fedte fel. Közben éjszakánként fogkrémmel és cipőpasztával kenték be egymást, ez volt a legbátrabb csínytevés – akkor még tetszett is neki.

És nem harcolt a szovjet propaganda ellen sem, pedig a történet Szása Tüskeviccsel, aki vörös nyakkendőjét lobogtatva állította meg a vonatot az elrepedt sín előtt s mentette meg több száz ártatlan utas életét nyilvánvalóan demoralizáló hatással kellett, hogy hasson rá. Bolsevik propaganda – ütnék rá manapság a stemplit. Ő inkább irigyelte Szását, szívesen hajtott volna végre ő is valamilyen hőstettet, de a sors nem így hozta. Nem lőtt ki tankokat 56-ban sem, s szerencsére nem került föl képe, mint szabadságharcosé jubileumi plakátokra, elorozva az igazak elől a dicsőséget. Aztán jött az újabb bűn, tagja lett a KISZ-nek. Ahelyett, hogy lázadt volna az erőszakhatalom ellen. S ment a táborokba. Hol aljnövényzetet saraboltak, hol árvíz idején vasúti kocsikat rakodtak ki. Nem egyedül. Társa volt az önkéntes munkában a Népszava később vezető újságírója s egy már akkor kissé renitensen gondolkodó kolléga, akiből eredeti hangú prózaíró lett.

Noha nem értelmiségi családból származott, felvették az egyetemre, könyvkötőből íróvá

avanzsált apja azonban nem volt hajlandó elintézni, hogy ne kelljen előfelvételizettként egy évre bevonulnia a seregbe az egyetem előtt. Így hát teljesítette hazafias kötelezettségét. Igaz, a varsói szerződés keretén belül.

Aztán jött a főbűn, párttag lett. Mi több, a szépítész szövetség apparátusi párttitkára. Nyájába gépkocsivezető, irodalmi előadó, könyvelő, takarítónő tartozott. A párt elnyomó ideológiáját a szépítészek felett nem ő gyakorolta. Arra ott volt a „fehér házi” apparátus, meg annak nagy hatalmú vezetője, aki neve ellenére nem volt igazán „acélos” személyiség. Virágzott is minden madár – néha még jómadár is – s a vezető kapott érte a nagy keleti testvértől, de bírta a strapát. Viszont a nagy rendszercsere után nem volt kézirat fiókban, film sem dobozban. Sőt, vannak olyan elvetemültek, akik szívesen elfogadnák most is az akkori kulturális életet. Eleven és érdemi, néha öldöklő vitáit, mert ilyenek is voltak. A végén még lapokat is alapítottak, melyeket nem mindig sikerült rangosan megtölteni. A szépítészeti ünnepe az elnyomás esztendeiben nem egy fővárosi térre korlátozódott rajongó széplélek közönséggel, város és faluszerte álltak a sátrak. Szépítészek százai találkoztak kedvelőikkel, földhözragadt hús-vér emberekkel, akik akkortájt még olvastak és tudták, ki látogat le hozzájuk onnan, Pestről. Ő is részt vett ebben, ahelyett, hogy lázított volna.

A szépítész szervezetben kis közösségben éltek, nem volt kinek és kin gyakorolni a diktatúra elnyomó funkcióját. Vitatkozhatott a fizetésemelések, minősítések megállapításakor az ügyvezető titkárral, amiben segítségére volt a szakszervezeti bizalmi. Pedig lehet, hogy ellen kellett volna állnia, lázadnia. Ehelyett szépítészeket utaztatott külföldre és fogadott külföldről, találkozókat szervezett. A hivatala másfélszáz külföldi és határon túli magyar szépítésznek fizetett elő a központi szépítészeti folyóiratokra és lapokra. Ahol lehetett, próbált reklámot csapni a magyar kultúrának. Szállást, tolmácsot, programot biztosított. Szerény szövetkezeti lakásában külföldi szépítészek százai fordultak meg vendégségben a negyedévszázad alatt. Idővel kis otthonát nagyobb társasházi lakásra cserélte, ahol már volt saját dolgozószobája – apró, a gardero szobából átalakított luk, ahol elkezdte a fordítás nehéz hivatását, amit végül félszáz könyvvel és több száz cikkel tetézt. Jó volt beszélgetni a világ – többnyire a keleti világ – vendég szépítészeivel, együtt piálni. Természetesen nem a marxista ideológia vagy a szocialista realizmus kérdéseit vitatták meg. És nem összeesküvést szerveztek.

De nem ez volt a legnagyobb bűne, amiért most feltehetően vezekelnie kell. Gyermekai is elfajzottak. Diplomások lettek, több nyelven beszélnek s egyikőjük már kint, odaát kamatoztatja tudását. Ami már nem is „odaát”, hiszen egy nagy közös családban élünk, a határok megszűntek, útlevelel nélkül látogathatja meg. Miután lánya felvette annak az országnak az állampolgárságát is, ahol már több mint egy évtizede él (meghagyván a magyart is), gyermekei a „ius soli” alapján, és praktikus megfontolásból is már nem csak magyar állampolgárok. Aminek nincs túl nagy jelentősége. Hazájuk már Európa, s nem gond a kitérő haza, valamennyien több nyelven beszélnek. Gyakorlati haszna, hogy külföldi útjaikon egy nagyhatalom külképviseleteinek védelmét élvezik, miközben hazája sorra adja fel követségeit. Itthon viszont büszkén mutogatják lakhatási engedélyüket a nagypapa házába...

Most is tanult valamit. Van magyar ember, aztán van magyarabb magyar, és végül van a legmagyarabb ember, ők a székelyek. Szépen hangzik ez a sorrend, a magyarság számléírása – olyan hazafias.

És büszkén kuruckodunk. Ugocsa non coronat. Mit nekünk Európa, az EU. Tanuljanak

tőlünk. Ezer éve mi védjük őket. Igaz, most az egykori hódítókkal gazsulálunk. De hinni kell, a hit mindennél erősebb. Persze csak a keresztény. Még akkor is, ha a pápa momentán másképp képzei el. Mit nekünk a pápa. Nyilván rábólint mindenki a jeles kijelentésre, aki magyar, az szülessen és haljon meg magyarként. A többiek más kategória. Gyűlölni kell, ami könnyebb, mint megérteni, szeretni.

Így hát ő már nem „magyar” magyar. Legalábbis van nála magyarabb magyar. Mint még több mint félmillió honfitársa, akiknek fel- és lemenőit beszívta egy jobb étellel vonzó, más világ. Ők nem bérszavazók, ott élnek, kapcsolatuk nem szakadt meg a hazával. Haza is adnak a javakból, jönnek és segítenek. De a szavazatuk nem kell, túl okosak. Megrontotta őket az európai kultúra. Nekünk a hun-kipcsak kell.

A nem igazán „magyar” magyarságnak ezt az érzését korábban soha nem tapasztalta, pedig életének egy részét külföldön töltötte. Egy időre ugyanis átpártolt a szépítészetről a sajtóra s lett a második legfontosabb politikai intézmény közalkalmazott dolgozója. Tanácsos, főtanácsos. A végén már főtanácsokat adott s megismerte a média világát. Bárcsak ne tette volna. Igaz akkor, a kezdetek kezdetén még élt a tisztesség a törvényhozás padsoraiban és a szerkesztőségi szobákban is. A „magyaros” tisztesség. Amikor pedig egy időre kiköltözött a manapság gyűlölettel emlegetett, elnyomó városba, a kontinens szívesen átkoztatott központjába, megértette, hogy a világ nem az, aminek egyesek bemutatják. Azoknak a millióknak, akiknek soha nem volt s nem lesz alkalmuk bepillantást nyerni valóságába. S hiszik, amit megrágva odaköpnék eléjük, könnyű emésztésre.

Mert színes volt az a világ. Színes, mint maga a kontinens. Kameruni computer szerelője angolul tartott előadást az egykor német gyarmatból függetlenné lett hazája történelméről és vonalzóval püfölte kölyke kobakját, mert nem fülött a foga a tanuláshoz. Közben fogalma sem volt milyen nemzet fia volt nagyapja s lesz unokája. Ahogy a lakása alatt éjjel-nappal nyitva tartó fűszeres boltot vezető két pakisztáni férfiút sem izgatta sem az ő, sem mások nemzeti hovatartozása. A török bútorboltos szívélyesen mosolygott s meghajolt előtte, még akkor is, ha pár filléres csavarokat vett s jött az elmaradhatatlan „Legyen máskor is szerencsénk”. Vajon melyik ük-ük-apa vett részt Buda bevételében? Nem valószínű, hogy gyakran látogatta a vagy száz éve az európai hírvé építész tervezte mecsetet a központi parkban és láthatóan nem forralt világhódító terveket. Az afgán internet boltot fenntartó fiatalember pedig még oroszul is tudott, mert elmenekült országából, ahol most sem tudni, ki az úr s melyik nemzetiség fegyveresei, helótái vannak hatalmon. Egyáltalán, van-e afgán nemzet... Az európai törvényhozás gyönyörű városában Kali, a szálló főportása, ahol 10 éven át megszállt, lelkesen jelentette ki, hogy ő bizony francia. Fél karja béna volt, de így is nagy buzgalommal intézte a szálló ügyeit, több nyelven beszélt. Gyanította, hogy Algériában maradt családját szépen támogatta jövedelmével. Miként azok a szlovák, orosz diáklányok sem törődtek nagyapjuk származásával vagy majdani unokájuk nemzeti hovatartozásával, akik az egykor Goethe által híressé tett egyetem padjait koptatták, s hogy ösztöndíjukat kiegészítsék, szívesen beálltak éjjeli portásnak a kis szállóba dolgozni.

Most nyugdíjas, és járja a környéket, Marosvásárhelytől Ljubljanáig, Graztól Kassáig. Nyáron megmártózik az Adria vízében, télen élvezzi a karácsony előtti Bécs fahéj illatát és ünnepi forgatagát. Magyar, jóllehet édesanyja családfája valahonnan az ausztriai Karintiából sarjadt ki. Elfogadta, hogy Zrínyi horvát bán volt, hogy a Hunyadiak ereiben román vér is csörgedezhetett, hogy az első szerb könyvet Pesten nyomtatták s azt is tudomásul vette, hogy miközben a magyar

köznemesség lázongott a Habsburg elnyomás ellen, soha annyi iskola, kórház és templom nem épült a hazai történelem során, mint Mária Terézia alatt. S talán Haydnt sem érdekelte, hogy fertődi házigazdájának nagyapja ki fia borja volt. Vagy unokái hová veti majd a sors.

Most azonban valami elveszett. Már nem volt benne sem harag, sem felháborodás. Ahogy honfitársai nagy részében sem a szépen csengő, harsogóan hazafias kijelentés hallatán. „Magyar, magyarabb, legmagyarabb.” Megszokták, beletörődtek, hogy ott fenn mindig mondanak valami nagyot, amit képtelenség végig gondolni, ellenőrizni. Csak hinni kell benne, maradéktalanul, önfeledten. Mert fontosabb, hogy megjöjjön a 12 évig visszatartott tizenharmadik havi nyugdíj. Vagy a zsák ingyen krumpli. Odaballagott a könyvespolchoz, s leemelte a nagy költő kötetét. Halálának 100. évfordulóját jövőre ünnepeljük – ha egyáltalán olyan lesz a széljárás. Mert most más szelek fújnak a média adófizetők pénzén államosított kürtjeiből. Ki is vagyok?

„Én nem vagyok magyar?” Az igazi, a „magyar” magyar?

Köves István: Kokárdás járat

Ebben a vagonban nincs már sok meglepetés:
 A svájcisapkás szabadjegyes munkásbakancsban
 bicskával szalonnázik az ablaknál, és izzad,
 a zöld vadászkabátos úr vadászújságot olvas,
 a sokszínű körömmel karmolászó csajszi nőmagazint,
 a márciusi ifjak meg nyomogatják az okostelót.

Húrok

Ballai László: A szabadság Budapesten

2022. január 28-án Budapestre érkezett a szabadság. A világ legnagyobb zongoristája, Marta Argerich adott koncertet a Zeneakadémián Mischa Maiskyval, a kiváló gordonkaművésszel. Na, igen, két idős ember, az élet nyolcadik évtizedében járva, majd hallunk tőlük valami kímélő

programot, amellyel előhívják belőlünk a korábbi teljesítményeikkel már méltán kiérdemelt lelkesedést.

Marta Argerichet, e sugárzó egyéniséget csupán látni – megér az egy zeneakadémiai belépőt.

A koncertterem a vírus újabb hullámának tetőzése dacára zsúfolásig megtelt.

Az utolsó percek. Érezni a várakozást. A beszélgetések is valahogy felületesebbek, mint egy átlagos hangversenyen. Persze egy-két ember szokás szerint eltéveszti az ülőhelyét. A jegyszedők – a zeneakadémia hallgatói – készséggel segítenek nekik. Elsötétülnek a hátsó csillárok, lassan besétál a két művész.

Az első szám Beethoven *G-moll szonátája*. Mischa hátában valósággal megáll Martha tekintete. Most. És most lehull az öregség smink-látszata, a megszámlálhatatlan évek csupán a hihetetlen zenei pontosságban érződnek, nincs egy hamis hang, a két művész szárnyal, repül. Mischa még fel is ugrik olykor a székéről, elemelt lábakkal dobbant, Martha hosszú, ősz haja lobog.

Jól ismert hangok, művek úsznak át az arany-zöld termen, nincs idő az orgonasípokot számlálni, az ember legszívesebben rácsapna arra a kopasz tarkóra, amely hol jobbra, hol balra takarja ki látóköréből a színpadot, de hát a zene hatalmát semmi nem állítja meg. A Beethoven után Schumann *Fantáziadarabok*ja következik, majd a szünet után, Franck: *A-dúr hegedű-zongora szonátájának* átirata. De tulajdonképpen mindegy, mit is játszanak. A billentés, a húr érintése megismételhetetlenül egyéni. És még valami.

A forma látszólag kötött, az előadás tökéletessége a rengeteg gyakorlásokon múlik. A szorgalommal elért virtuozitás ma már mindennapos a világ koncerttermeiben. Hanem 2022. január 28-án a Zeneakadémián Beethoven, Schumann és Franck darabjait nem egyszerűen interpretálták, hanem azok ott a teremtés ígézetével csendültek fel, mintha valósággal akkor születtek volna meg a zongorabillentyűk és a csellóvonó alatt. Aki Marta Argerich és Mischa Maisky zenéjének hangjain nem szárnyalt fel a mennyezetig, mit mennyezetig, a mennyekig, az semmit nem tud a szabadságról.

Köves István: Csak a szája sarka

Satie járt nálam a minap. A Szent Erik.

Föltette a lábát az asztalomra

könyveim, kézirataim közé,

szattyánbőr cipőcskéi ott meredeztek,

mint mutatványos, palackorrú delfinek.

A The Sound of Satie új fölvételét hozta CD-n,

indázó rövidke dedikációval a borítón.

Hallgattuk szótlán Aldo Ciccolini pattogó
zongorabillentyűpörgető álomírógépét,
magyaráztam, hogy Hi-Fi, meg Dolby System,
nem csodálkozott semmin, beleivott a boromba,
elfogadta s rágyújtott a cigarettámra, a ház előtt
a kocsimra is csak biccentett, hogy elindultunk,
és akkor, de csak akkor, amikor a ködben
a fahangú dzsipiesznő azt találta mondani,
hogyan innen egyenesen a hídfeljáróig
lassan végig a Bartók Béla úton,
no, akkor az arca, a szája sarka,
vékonyan csöppet összerándult,
mint mikor szisszenő szíj hegye éri a szőrt
a büszke ostorhegyes tükrösen fénylő tomporán.

Kapcsolat

Impresszum

Felelős kiadó: Ballai László, 1022 Budapest, Filler u. 78-82.

Felelős szerkesztő: Ballai László

Technológia és design: Vasáros András

ISSN 2063-4285

Elérhetőség

Szerkesztőség: szekesztoseg@marczius15.hu

Webmester: webmaster@marczius15.hu